
VOJENSKÁ HISTÓRIA

Časopis
pre vojenskú históriu,
múzejníctvo
a archívniectvo

4/2006

VYDÁVA VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV V BRATISLAVE

© VHÚ Bratislava 2006

Príspevky vyjadrujú názory autorov a nemusia byť totožné so stanoviskom vydavateľa a redakcie.

ŠTÚDIE

RÁD DRAKA A JEHO INSÍGNIE¹

IGOR GRAUS

GRAUS, I.: The Order of Dragon and its Insignia. *Vojenská história*, 10, 4, 2006, pp 3 – 25, Bratislava. The study reacts to the exhibition on Emperor Sigmund in 2006 that in its catalogue brings some incorrect results on insignia of the Hungarian Order of Dragon that arose in 1408 as a formal justification of the Barons Leage. The order was revived in 1411 in connection with its use as a diplomatic means. The author in detail analyses the genesis of the order insignia that represented a dragon winded into a circle. In 1416 the ruler added to it a flaming cross in a vertical distance. The author analyses a motive of a cruciform wound on the dragon's back, deals with an issue of existence of a kolany order and considers an alleged insignia of the ruler's grave to be only a jewel. Phaleristics. Hungary. Sigmund Luxembourg. Order of Dragon.

V súvislosti s veľkolepo koncipovanou budapeštianskou a luxemburskou výstavou, usporiadanou v predvečer dvojnásobného jubilea uhorského a českého kráľa a ríšsko-nemeckého cisára Žigmunda Luxemburského, sa v odbornej literatúre objavilo niekoľko nekorektných údajov. Boli dôsledkom nedostatočnej umelecko-historickej analýzy a týkali sa predovšetkým insígnií rádu Draka. Vzhľadom na uvedené skutočnosti si pokladáme za povinnosť vrátiť sa k uvedenej problematike samostatnou štúdiou.

Najstaršie písomné správy o špecifických rytierskych spoločnostiach svetskej šľachty, ktoré označujeme ako laické rytierske rády, pochádzajú z polovice 14. storočia. Pretože nepoznáme pomenovania ani žiadne bližšie údaje o francúzskych rádoch, ktorých existenciu zakazoval Aviňonský koncil v roku 1326, zatiaľ najstarším historicky doloženým laickým rytierskym rádom zostáva uhorská bratská milícia alebo rád rytierov svätého Juraja, ktorý pravdepodobne v predchádzajúcom roku založil kráľ Karol I. Róbert z Anjou. Z uhorského prostredia pochádza aj historicky mladší, oveľa lepšie zdokumentovaný a vo svojej dobe veľmi populárny rád Draka.

Rád vznikol v počiatočných búrlivých rokoch uhorskej vlády Žigmunda Luxemburského, ktoré sa odohrávali v znamení dramatického zápasu o udržanie si uhorského kráľovského trónu, a to ako formálne odôvodnenie existencie barónskej ligy Gorjanský-Celjský, ktorej členom sa stal aj uhorský panovník so svojou manželkou. Založenie rádu bolo cieľenou politickou akciou a jeho stanovy z 12. decembra 1408 predstavovali právnu kodifikáciu uvedenej politickej sku-

¹Na mysl máme insígnie vo faleristickom ponímaní, čiže viditeľne nositeľné a neprenosné symboly rytierskych rádov a vyznamenaní. Insígnie v ponímaní insígniologie sú oproti tomu viditeľne nositeľné znamenia, ktoré symbolizujú dočasne alebo natrvalo prepožičanú úradnú, panovnícku, duchovnú, vojenskú, akademickú, spolkovú alebo inú moc, hodnosť alebo funkciu v štátnych, úradných, spoločenských, stavovských, spolkových, cirkevných, čestných a iných orgánoch a inštitúciách. K uvedenej problematike pozri GRAUS, Igor: K niektorým aktuálnym problémom faleristiky. *Slovenská archivistika* roč. 40, 2005, č. 1, s. 103-125, tenže: *Insígniologie*. In: SOKOLOVSKÝ, Leon a kol.: *Základy pomocných vied historických*. In: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava: v tlači.

piny, ktorá navonok zostávala prezentovaná v zamaskovanej podobe vtedy módného rytierskeho rádu. Hoci k formálnemu založeniu rádu bol panovník donútený tlakom vonkajších faktorov, v konečnom dôsledku sa jeho existencia ukázala ako veľmi výhodná.²

Spojenectvom so skupinou mocných barónov si Žigmund stabilizoval svoje pozície v Uhorsku. Za pomoci členov rádu Draka a ich príbuzných zabezpečil v krajine pokoj, upevnil svoje postavenie na uhorskom kráľovskom tróne a uvoľnil si tým ruky pre ďalšie dôležité aktivity v cudzine – predovšetkým pre zisk ríšskonemeckej koruny. Po vytvorení rádu v Uhorsku došlo ku značnému preskupeniu moci a začal sa rýchly mocenský vzostup rodín, ktoré mali svoje zastúpenie v ráde Draka.³ Silná barónska skupina predstavovala významnú politickú a vojenskú silu, o ktorú sa panovník mohol bez obáv opierať, ale ktorej dal zároveň voľnú ruku v správe krajiny a on sám sa už venoval takmer výlučne iba zahraničnej politike.

Najlepšie svedectvo o skutočnom charaktere rádu Draka poskytuje samotný text jeho zakladajúcej listiny z roku 1408, ktorý má jednoznačný charakter politickej dohody medzi Žigmundom, jeho manželkou Barborou a ďalšími dvadsiatimi dvomi poprednými uhorskými šľachticmi. Panovník sa v nej zaviazal odmeniť členstvom v ráde tých šľachticov, ktorí mu poskytli verné služby v boji proti jeho nepriateľom. Jednotliví rytieri sa zaviazali vzájomným priateľstvom a pomocou. Dohoda spečatená všetkými účastníkmi ďalej stanovovala záruku nástupníckych práv, postup pri vystúpení niektorého z účastníkov dohody proti panovníkovi, ako aj postup pri riešení vzájomných sporov medzi členmi. Baróni zároveň získali istotu, že nikto iný neohrozí ich mocenskú pozíciu.⁴ Záver listiny obsahuje v pomere k ostatným ustanoveniam len veľmi krátku pasáž o povinnostiach rytierov. O charaktere pseudorádu,⁵ imitujúceho klasickú rytiersku spoločnosť, tiež svedčí účasť ženy – kráľovnej Barbory – v celkovom počte dvadsiatich štyroch rytierov rádu. Potvrdzuje to však aj bezprecedentné spojenie uhorského rádu Draka s habsburským rádom Salamandry⁶ vo februári 1409. Dvadsaťštyri rakúskych

²Na tomto mieste je potrebné opraviť tvrdenia o neadekvátnosti úvah o politickom vynútení založenia rádu, ktoré sa objavujú v slovenskej historickej spisbe. (DVOŘÁKOVÁ, Daniela: Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska. Bratislava : Rak, 2003, s. 204.) Laické rytierske rády sa nezakladali až v prípade politickej krízy, ale práve ich založenie malo prípadným krízam zabrániť. Zatiaľ čo staršia literatúra zmysel existencie laických rytierskych rádov vidí ešte iba v propagandistickej prezentácii ich zakladateľov a v špecifickej forme hry na rytiersky ideál, (HUIZINGA, Johan: Jeseň stredoveku / Homo ludens. Bratislava : Tatran, 1990, s. 179-199, kapitola Rytierske rády a služby.), novšia odborná literatúra ani v najmešom nepochybuje o ich prioritných politických cieľoch, pričom pri ich realizácii kľúčovú úlohu zohrávala práve verejná prezentácia. Právú podstatu rádov v podobe spojenia politiky, diplomacie a propagandy uvádza napríklad KEEN, Maurice: Chivalry. New Heaven, London : Yale University Press, 1984, s. 184-185, na základe detailnej analýzy jedného rádu, najnovšie napríklad COLLINS, Hugh. E.L.: The Order of the Garter 1348 – 1461. Chivalry and Politics in late Medieval England. Oxford : Clarendon Press, 2000, s. 1. alebo GRUBEN de, Francoise: Les chapistres de la Toison d'Or á l' époque bourguignonne (1430 – 1477). Medievalia Lovanensia series I, studia XXIII. Katholieke Universiteit Leuven, Institut middeleeuwse studies. Leuven : Leuven University Press, 1997, s. 4-11.

³FÜGEDI, Erik: Castle and Society in Medieval Hungary. (1000 – 1437) Studia Historia Academiae Scientiarum Hungaricae 187, Budapest : Akadémiai Kiadó, 1986, s. 123-137. K Žigmundovej vláde v Uhorsku predovšetkým MÁLYUSZ, Elemér: Kaiser Sigismund in Ungarn 1387 – 1437. Budapest : Akadémiai kiadó, 1990.

⁴Magyar Országos levéltár Budapest (ďalej len MOL), DL 9470. Text stanov publikoval FEJÉR, G.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis X/4., Budae 1841, s. 682-694, s neúplným zoznamom členov MILLER, F. (ed.): Acta litteraria Musei Nationalis Hungarici. Tomus I., Budae 1818, s. 167-181.

⁵Systematike laických rytierskych rádov najväčšiu pozornosť venoval Boulton. (BOULTON, D'A. J. D.: The Knights of the Crown. The Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe 1325 – 1520. Woodbridge 1987, 2. doplnené a prepracované vydanie Woodbridge, New York 2000) Pseudorády boli iba voľnými skupinami šľachticov s formálnymi väzbami a samotné rády nemali stanov alebo nevykazovali žiadne spoločné aktivity.

⁶K rádu Salamandry podrobnejšie GRAUS, Igor: Historický rakúsky rád Salamandra. Příloha k 68. číslu Sběratelských zpráv. Česká numismatická společnost, pobočka v Hradci Králové. Hradec Králové 1992, Tenže: Rád Salamandry. In : História. Revue o dejinách spoločnosti, roč. 2, 2002, č. 2, s. 39, BOULTON, D'A.J.D.: The Knights..., ref. 5, s. 338-343, 567-568, KRUSE, H. – PARAVICINI, W. – RANFT, A. (ed.): Ritterorden und Adelsgesellschaften im spätmittelalterlichen Deutschland. Ein systematisches Verzeichnis. Kieler Werkstücke Reihe D, Beiträge zur europäischen Geschichte des späten Mittelalters, Band 1. Peter Lang, Frankfurt am Main, Bern, New York, Paris 1991, s. 123-125.

a štajerských šľachticov vedených vojvodom Ernestom I. Železným sa zaviazalo sľubom priateľstva a bratstva voči panovníckemu páru, ako aj ďalším členom rádu Draka, a text listiny obsahuje podrobný popis záruk v prípade sporov alebo vojen. Ako arbiter je pritom uvádzaný uhorský panovník.⁷

Samotný rád za života Žigmunda Luxemburského prešiel niekoľkými vývinovými etapami. Vznikol ako formálny prostriedok politického zjednotenia časti uhorskej šľachty s panovníckym párom. Okrem spojenia s rakúskym rádom Salamandry, ku ktorému došlo o necelé dva mesiace po jeho formálnom proklamovaní, počas nasledujúcich niekoľkých rokov nejestvujú žiadne doklady svedčiace o jeho akejkolvek činnosti. K oživeniu rádu došlo až okolo roku 1411, keď panovník začal rád používať ako prostriedok realizácie svojich zahranično-politických cieľov.⁸ Aj v tomto období mal rád charakter pseudorádu, čiže voľného zoskupenia nositeľov insígnií s absenciou akejkolvek predpísanej spoločnej aktivity jeho členov.⁹ Zároveň došlo aj ku doplneniu rádovej symboliky a k jej novej interpretácii zo strany samotného zakladateľa rádu. Tretie a posledné vývinové obdobie spadá do obdobia 20. rokov 15. storočia, keď rád nadobudol charakter vyznamenania vo faleristickom ponímaní.¹⁰ V súvislosti so Žigmundovou cisárskou korunováciou došlo aj k miernej modifikácii stanov rádu. Pri komplexnom hodnotení rádu Draka a pri akejkolvek interpretácii jeho insígnií je preto nevyhnutné rozlišovať jeho jednotlivé vývinové etapy.

Insígniu rádu v zhode s jeho pomenovaním predstavovala figúra draka. Dobový kronikár Žigmunda Luxemburského, mohučský a budínsky mešťan Eberhard Windecke¹¹ vo svojich Pamätihodnostiach z čias vlády cisára Žigmunda v súvislosti s prepožičaním insígnie rádu Draka českému šľachticovi Čeňkovi z Wartenbergu v roku 1420 uviedol, že rádovú insígniu v podobe draka prevýšeného krížom mohlo nosiť iba zakladajúcich 24 členov rádu uhorského pôvodu a všetci ostatní, ako aj cudzinci, nosili insígniu bez kríža.¹² Toto nesprávne tvrdenie sa vo faleristickej literatúre často objavuje ešte aj dnes.¹³

Insígniu Žigmund Luxemburský v zakladajúcej listine z roku 1408 popísal ako „znamenie alebo podobu do kruhu skrúteného draka, omotávajúceho si chvost okolo svojho krku a roz-

⁷Text publikoval FEJÉR, G.: Codex diplomaticus... X/4., ref. 4, s. 764-765. Po roku 1409 sa o ráde Salamandry strácajú akékoľvek stopy. Na zánik rádu poukazuje aj skutočnosť, že na zachovaných náhrobných kameňoch rakúskych rytierov Salamandry sa insígnie uvedeného rádu nenachádzajú, oproti tomu sú na nich vyobrazené insígnie rádu Draka. Krátkodobé oživenie rádu nastalo za vlády Albrechta VI. Mánotratného, ktorý v roku 1454 udelil insígnie rádu Salamandry Jörgovi von Ehingen. Rád zrejme zanikol v roku 1463.

⁸V máji 1412 Žigmund vyzval všetkých členov rádu Draka k vojne proti rakúslemu vojvodovi Fridrichovi IV. Regesta imperii Online, RI X, 1, 228, <http://regesta-imperii.uni-giessen.de/regesten>.

⁹Členovia rádu Draka nemuseli absolvovať žiadne spoločné aktivity, typické pre stredoveké laické rytierske rády (kapitulné zasadania, slávnostné investitúry, spoločné bohoslužby a iné). Jedinou aktivitou, ktorú opisovali stanovy a je aj listinne doložená, je príležitostná úloha zmierovacích sudcov, ktorú v prípade sporov medzi sebou mali vykonávať príslušníci rádu. Zsigmondkori okléveltár (ďalej len ZSO) III. (1411 – 1412) Budapest : Akadémiai kiadó, 1993, č. 3190, s. 727-728.

¹⁰Hoci rád Draka nezanikol smrťou Žigmunda Luxemburského a jeho insígnie udeľovali aj iní panovníci, k ďalšej modifikácii jeho insígnií už nedošlo.

¹¹Pôsobil ako obchodník a bankár, v službách Žigmunda Luxemburského bol od Kostnického koncilu. Panovníka sprevádzal na jeho cestách po západnej Európe a sprostredkoval mu finančné pôžičky. Len jeho zásluhou sa veľký dar zlatých predmetov od anglického kráľa Henricha V., ktoré Žigmund dal do zálohu v Bruggách, podarilo získať späť komplikovanou finančnou transakciou za pomoci mesta Lübecku. (JOHANEK, Peter: Eberhard Windecke und Kaiser Sigismund. In: PAULY, Michel – REINERT, Francois: Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa. Tagungsband des internationalen historischen und kunsthistorischen Kongresses in Luxemburg 8. – 10. Juni 2005. Phillipp von Zabern, Main am Rhein 2006, s. 146-150.) Windecke svoju kroniku písal s dosť veľkým časovým odstupom približne od roku 1438 a aj preto obsahuje množstvo nepresností.

¹²ALTMANN, Wilhelm: Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds. Berlin 1893, s. 130.

¹³Chybné členenie insígnie rádu na dve triedy vychádzajúce z Windeckeho uvádza naposledy napríklad BODROGI, Péter – MOLNÁR, József – ZEIDLER, Sándor: Nagy Magyar kitüntetések könyve. A Magyar állam rendjelei és kitüntetései. Budapest : Rubikon könyvek 2005, s. 21.

seknutého cez prostriedok chrbta po dĺžke od vrcholu hlavy a nosa až po chvost a rozliatou krvou, s bielym a krvou nedotknutým vnútrom jazvy po rozseknutí a s červeným krížom po dĺžke, rovnakým ako je kríž tých, ktorí bojujú pod zástavou onoho slávneho mučeníka Juraja a nosia červený kríž v bielom poli“. Popis insígnie neuvádza žiaden iný kríž, okrem rozseknutia dračieho chrbta, v tvare kríža. V tomto prípade však nejde o typický plamenný kríž, ale o prostý latinský kríž.¹⁴ Je tiež potrebné zdôrazniť, že nejde ani o svätoturajský kríž alebo o ranu v tvare kríža, spôsobenú samotným svätým Jurajom ako sa zvykne uvádzať,¹⁵ ale o ranu, ktorou z tela draka vyšla svätá Margaréta a jej tvar zakladateľ rádu krížu svätého Juraja iba pripodobnil.

Na objasnenie ikonografie insígnie je potrebné vrátiť sa k textu preambuly zakladajúcej listiny. Panovník podľa vlastných slov rád založil „na znak a znamenie zámeru zničenia zradného nepriateľa, starodávneho draka a jeho zhubných nasledovníkov, čiže pohanských vojakov a iných odpadlíkov akéhokoľvek pôvodu od pravej viery a Kristovho kríža, ako aj rôznych protivníkov našich kráľovstiev, ba i samotnej svätej spásonosnej viery, náboženstva, pod zástavou triumfujúceho Kristovho kríža a pre podporu za jej zachovanie, rozmach i obranu.“ Na tomto mieste sa nebudeme zaoberať rozborom štandardnej frazeológie všetkých laických rytierskych rádov, vrátane rádu Draka, ktoré výsostne účelové politické pozadia svojej existencie jednotne zakrývali vzletnými frázami o boji s nepriateľmi viery, podpore rytierskych cností a ochrane vdov a sirôt, ale budeme si všimnúť výhradne štylizácie súvisiace s ikonografiou rádovej insígnie. Na tento cieľ je preto omnoho dôležitejšia iná pasáž preambuly, hovoriaca o Ježišovi Kristovi, ktorý „po svojom zmŕtvychvstaní nesúc znamenie toho istého najsvätejšieho kríža, rozbil závoru pekiel, tajomstvom onoho kríža vykrútil hlavu dávneho nepriateľa, onoho skrúteného draka, otca všetkých ziel pekelných“. Práve toto miesto je kľúčové pre konštituovanie insígnie rádu v podobe do kruhu stočeného draka, ktorý má chvost ovinutý okolo svojho krku, ako aj neskôr pridaného kríža v prevýšení draka.

Preambula iba všeobecne konštatuje skutok svätého Juraja, ktorý s pomocou spásonosného Kristovho kríža kopijou napadol draka a porazil ho. Text však pokračuje pasážou, ktorá má pre ikonografiu rádu zásadný význam: „...najsvätejšia panna a mátyrka Margaréta bola pre Kristovo meno nepriateľmi tohože Ježiša Krista vydaná dračej papuli a za neustáleho vzývania a dúfania v obdivuhodný kríž bola pohltená, ale po preseknutí draka po dĺžke jeho chrbáta vyšla z neho von.“ Zatiaľ čo svätý Juraj je v texte spomenutý len z dôvodu akejsi úplnosti, pohltenie svätej Margaréty a jej následné vyslobodenie z tela draka po rozseknutí jeho chrbta priamo súvisí s už spomínanou ranou na chrbte draka.

Veľmi pozoruhodná je aj samotná marginalizácia svätého Juraja. Laické rytierske rády sa vo všeobecnosti silne viazali na tradíciu Božích vojakov a patrónov rytierstva. Hoci sa patrónmi rádov stávali svätci v pozícii osobných patrónov alebo patrónov krajiny, najčastejšie išlo o patrónov rytierstva ako takého. Je zaujímavé, že jednotlivé rytierske rády pritom neboli zasvätené len rytierskym sviatkom, ako by sa dalo očakávať, ale aj sviatkom, u ktorých by sme rytierske či vojenské paralely hľadali márne, a to vrátane žien. Prvoradými rytierskymi sviatkami pritom boli svätý Juraj a svätý Michal archanjel. Boju s drakom sa však venovalo až okolo 30 ďalších svätcov a navyše patrónom rytiera, čiže kresťanského bojovníka, sa mohol stať každý svätec, ktorý akýmkoľvek spôsobom, a to nielen so zbraňou v ruke, bojoval za Boha a vieru,¹⁶ teda aj svätá Margaréta. Absencia priameho spojenia rádu Draka s rytierskym patrónom (a z nej vyplývajúca absencia duchovného sídla rádu), ako aj absencia akýchkoľvek priamych väzieb na rytierstvo je špecifikom tohto rádu. Absencia väzieb rádu na rytierstvo je však pritom nielen

¹⁴Svätoturajský kríž má červenú farbu a je v bielom poli, drak má ranu červenú a jej okraje sú biele.

¹⁵PAPP, Szilárd: Žigmund Luxemburský 1387 – 1437. Umenie a kultúra. Budapest : Alföldi nyomda, 2006, s. 52.

¹⁶ENGLISCH, Ernst – VOCELKA, Karl: Ritterfrömmigkeit und Ritterheilige. In: Die Ritter. Burgenländische Landesausstellung 1990 in Burg Güssing. Burgenländische Forschungen Sonderband VIII. Eisenstadt 1990, s. 55-56, GRAUS, Igor: K úlohám a postaveniu svätcov v laických rytierskych rádoch a záslužných vyznamenaniach. In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II., v tlači.

zriedkavým javom v celkovom kontexte stredovekých laických rytierskych rádo, charakteristickým práve pre pseudorády, ale tiež priamo poukazuje na pragmatické dôvody jeho založenia.¹⁷

Hoci Žigmund Luxemburský ako princ absolvoval rytiersku výchovu a neskôr mu bol veľmi blízky aj kult uhorských svätých kráľov – bojovníkov, predovšetkým svätého Ladislava,¹⁸ pri voľbe formálneho znamenia identifikujúceho svoj rád uprednostnil sväticu – martyrkú a viac-významnovú figúru draka. Voľba motívu draka sa ukázala byť mimoriadne vhodným riešením, pretože drak poskytoval dostatok priestoru pre viacero interpretácií¹⁹ a nebolo ho potrebné zmeniť v súvislosti s novou koncepciou rádu po roku 1411. Práve jeho prvoplánová viac-významnosť často viedla bádateľov k chybným rezultátom o dôvodoch založenia rádu, ako aj o dôvodoch výberu insígnie. Možný vplyv uhorskej bratskej milície alebo rádu rytierov svätého Juraja z roku 1325 na založenie rádu síce nemožno vylúčiť, ale netreba ho ani preceňovať. Zatiaľ čo starší uhorský rád zanikol pravdepodobne už tesne po svojom založení, Žigmund sa mohol inšpirovať viacerými rytierskymi rádmí zo svojho bezprostredného okolia. Len v nemeckých kniežatstvách v priebehu rokov 1380 – 1408 vzniklo tridsať rytierskych rádo, z ktorých v rokoch 1400 – 1408 bolo založených rovných desať.²⁰ Žigmund sa navyše už v detstvom veku mohol stretnúť s reminiscenciami na cyperský rád Meča.²¹ V okruhu jeho otca, Karola IV., pôsobil ríšskonemecký rád Spony, založený v roku 1392. Jeho brat Václav IV. niekedy okolo roku 1401 založil rád Uteráka a za rytiera v rovnakom roku prijal neskoršieho uhorského palatína a zakladajúceho člena rádu Draka, Mikuláša z Gorjan.²²

Uvedené rády zrejme predstavovali vhodnú inšpiráciu pre založenie vlastnej rytierskej spoločnosti, ale najvýraznejší vplyv na výber samotnej insígnie mal nepochybne rakúsky rád Salamandry. Veľmi podobné insígnie oboch rádo predstavujú do kruhu zatočené telo plaza²³ a navyše medzi Žigmundom a habsburským vojvodom Ernestom I. Železným na prelome 14. a 15. storočia panovali vrele priateľské a neskôr aj rodinné vzťahy.

Hoci citované pasáže z preambuly zakladajúcej listiny rádu priam núkali možnosť využitia znamenia kríža v spojení s telom draka, v počiatočnej fáze existencie rádu sa táto možnosť ešte nevyužila. Nedomnievame sa totiž, že v prípade, ak by insígnia obsahovala plamenný kríž v prevýšení, zakladateľ rádu by vo svojom popise zabudol na takú významnú súčasť insígnie. Tiež si nemyslíme, že by insígnia obsahovala kríž v rozpore so stanovami, pretože práve stanovy rádu Draka obsahujú jeden z najprecíznejších popisov insígnií laických rytierskych rádo zo začiatku 15. storočia. Na porovnanie môžeme uviesť, že burgundský vojvoda Filip Dobrý,

¹⁷BOULTON, D.A.J.D.: The Knights..., ref. 5, s. 351.

¹⁸SZAKÁCS, Béla Zsolt: Saints of the Knights – Knights of the Saints: Patterns of Patronage at the Court of Sigismund. In: PAULY, Michel – REINERT, Francois: Sigismund von Luxemburg..., ref. 11, s. 320.

¹⁹Tento drak však zrejme rovnako dobre poslúžil aj Žigmundovým odporcom, ktorí ho s obľubou označovali ako šelmu a stotožňovali ho s apokalyptickým drakom.

²⁰Podrobnejšie in KRUSE, H. – PARAVICINI, W. – RANFT, A. (ed.): Ritterorden und Adelsgesellschaften..., ref. 6, s. 109-247.

²¹V roku 1347 ho založil cyperský kráľ Peter z Lusignan, ktorý v roku 1363 počas svojej okružnej cesty po európskych panovníckych dvoroch s cieľom získať podporu pre plánovanú krížovú výpravu zavítal aj na dvor Karola IV. SPĚVÁČEK, Jiří: Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378). Praha : Svoboda, 1979, s. 253-254.

²²GRAUS, Igor: Rádová symbolika a jej aplikácia v heraldickej tvorbe. In: Heraldika na Slovensku. Zborník príspevkov z rovnomeného sympózia, ktoré usporiadala Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej v spolupráci so Sekciou pomocných vied historických a archívniectva Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied a Trenčianskym múzeom v Trenčíne v dňoch 5. – 7. septembra 1996 v Trenčíne. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 1997, s. 110.

²³Práve veľká podobnosť insígnií v minulosti viedla k ich častému zamieňaniu. Na diferenciáciu insígnií oboch rádo na základe štúdia sfragistického materiálu upozornil Karl von Sava. SAVA, Karl: Ueber Ordens – Insignien auf deutschen Siegeln von Kaiser Maximilian I. Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit, č. 9, September 1857, s. 290-292, 329-332, tenže: Der Drachenorden auf Siegeln österreichischer Herzoge. Mittheilungen der K.u.K. Central – Commission zur Erforschung, Erhaltung der Baudenkmale 3. Wien 1858, s. 27.

zakladateľ rádu Zlatého rúna v roku 1431 insígniu popísal zjednodušene jedinou vetou, pričom viac pozornosti venoval popisu kolany, než klenotu.²⁴ Anglický kráľ Eduard III., zakladateľ rádu svätého Juraja alebo Podväzku z roku 1349, popisu insígnie v celých stanovách, ktoré obsahujú 34 článkov, venoval jedno jediné slovo – „podväzok“.²⁵

Pôvodná podoba insígnie rádu Draka bez kríža je vyobrazená napríklad na mramorovom náhrobku Stibora zo Stiboric mladšieho. Pretože išlo o syna jedného zo zakladateľov rádu a predstaviteľa v Uhorsku usadenej cudzej šľachty, ktorý nepatril do počtu prvých dvadsiatich štyroch príslušníkov rádu, dalo by sa naň aplikovať Windeckeho tvrdenie o dvoch podobách insígnie. S ním je však v priamom rozpore viacero vyobrazení rádových insígnií na náhrobkoch alebo vyobrazeniach šľachticov neuhorského pôvodu – napríklad na portréte básnika a diplomata Oswalda von Wolkensteina, ktorý sa nositeľom insígnií rádu Draka stal pred rokom 1431²⁶ alebo Giovanniho Francesca Capodilistu, vyslanca pápeža Eugena IV., ktorý insígnie získal v roku 1434.²⁷ Insígniu rádu v podobe draka prevýšeného krížom však obsahuje aj mortuárium Erharda Hallera z obdobia okolo roku 1457²⁸, ako aj náhrobok benátskeho vyslanca v Uhorsku, Neapolsku a Egypte, Giovanniho Ema až z roku 1483.²⁹

Správnosť pôvodnej podoby insígnie v tvare draka bez plamenného kríža v prevýšení potvrdzuje napríklad aj vyobrazenie insígnie rádu Draka spolu s insígniou českého rádu Uteráka³⁰ v erbovej listine palatína Mikuláša z Gorjan z roku 1416.³¹ Palatín bol domáceho pôvodu a patrila medzi zakladateľov rádu, ale jeho drak je bez plamenného kríža. Insígnia pritom nie je v heraldickej pozícii strážcu štítu, ale je voľne umiestnená v ploche miniatúry.

Drak bez prevýšenia plamenným krížom sa zachoval aj v podobe textilnej výšivky. Insígnia sa vzhľadom na materiál vyhotovenia, ako aj pre svoju veľkosť mohla nosiť iba na plášti alebo bola určená na dekoratívne účely.³² Insígnie rádu Draka v pôvodnej podobe sa zachovali aj na pošve jedného zo Žigmundových mečov. Tu sú však zobrazené stranovo obrátené insígnie, a pretože sa smerom zatočenia insígnie budeme neskôr zaoberať ešte v iných závažných súvislostiach, musíme sa na meč a jeho výzdobu pozrieť podrobnejšie.

Počas svojho anglického pobytu v roku 1416 Žigmund Luxemburský udelil insígnie rádu Draka svojmu hostiteľovi, anglickému kráľovi Henrichovi V. Lankasterskému a na odplatu bol na slávnostnej promócii prijatý medzi rytierov rádu svätého Juraja alebo Podväzku.³³ Počas

²⁴ „... ung collier d'or fait á nostre devise, est assavoir par pierres et facons de fusilz touchans á pierres, dont partent Estincelles ardantes et au bout d'iceluy colier pendant la semblance d'ung Thoisson d'or...“ Text stanov publikovaný in: LEIBNITZ, G.G.: Mantissa codicis juris gentum diplomatici continens statuta magnorum ordinum regionum... Hannoverae 1700, s. 20, článok 3.

²⁵ Stanovy rádu publikované tamže, s. 2, článok 3.

²⁶ TAKÁCS, Imre: Sigismundus rex et imperator. Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg 1387 – 1437. Ausstellungskatalog. Phillipp von Zabern, Augsburg 2006, (ďalej len Katalóg 2006) s. 344-345, kat.č. 4.45.

²⁷ Katalóg 2006, s. 344.

²⁸ Haller sa v roku 1433 zúčastnil Žigmundovej cirárskej korunovácie v Ríme. Cisár ho spolu s ďalšími na Anjelskom moste nad riekou Tiberou pasoval za rytiera a zrejme pri tejto príležitosti sa stal nositeľom insígnií rádu Draka. (Katalóg 2006, s. 350, kat.č. 4.54.) Niektoré pramene uvádzajú, že ich bolo vyše dvesto. KOLLER, H.: Der St. Georgs-Ritterorden Kaiser Friedrichs III. In: FLECKENSTEIN, Josef – HELLMAN, Manfred (ed.): Die geistlichen Ritterorden Europas. Vorträge und Forschungen. Herausgegeben vom Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte Band XXVI. Sigmarinen: Jan Thorbecke Verlag, 1980, s. 417.

²⁹ Kresbu náhrobku publikuje napríklad GALBREATH, D.L. – JÉQUIER, L.: Lehrbuch der Heraldik. München – Battenberg : Battenberg Verlag, 1978, s. 208, obr. 596.

³⁰ O ráde naposledy KOLÁČNÝ, Ivan: Řády a významení habsburské monarchie. Praha : Elka Press, 2006, s. 51-55, tenže: Český historický řád Tusinu a společenstvo českého krále – řád Točenice. Signum 4, 2006, č. 14, s. 473-483, BAROCH, Miroslav: Řád Točenice. Heraldika a genealogie 38, 2005, č. 1 – 2, s. 1-20.

³¹ GRAUS, Igor: Rádová symbolika a jej aplikácia..., ref. 22, s. 110.

³² Katalóg 2006, s. 339, kat.č. 4.39.

³³ Za rytiera Podväzku bol už zvolený skôr, ale v zmysle stanov rádu sa musel osobne zúčastniť investitúry a prevziať si insígnie. Ak by tak neurobil, jeho voľba by bola neplatná. V historicky mladšom období sa tak stalo v prípade cisára Františka Jozefa I. – síce bol zvolený, ale pretože sa nepodrobil investitúre, nemohol sa stať rytierom rádu.

celého obradu Žigmund sedel vo windsorskej kaplnke svätého Juraja v kresle, nad ktorým bol zavesený honosný meč. Nevieime presne, či meč uhorský panovník daroval svojmu panovníckemu hostiteľovi alebo ho ponechal v kaplnke, ale po cisárovej smrti v roku 1437 sa práve tento meč použil počas celebrovania zádušnej omše za spásu jeho duše. Meč sa stal majetkom dekana z Windsoru a neskôr kanonika Henryho Hanslapa, ktorý ho v roku 1439 daroval svojmu rodnému mestu York, aby sa nosil pred každým starostom mesta.³⁴ Pošva meča bola potiahnutá karmínovo-červeným zamatom a jej ukončenia boli z pozláteného striebra. Jedna strana pošvy bola ozdobená šiestimi insígniami rádu Draka, ktoré sa smerom k hrotu postupne zmenšovali. Insígnie boli pôvodne vyrobené z červeného hodvábu, ale neskôr ich nahradili zlaté kovové insígnie. Hoci sa najstaršia oprava meča konala už v rokoch 1477 – 1478, poškodenú textíliu pošvy vymenili až v roku 1580 a o šesť rokov neskôr sa na meči doplnila výzdoba. Na rukoväti pribudol krúžok so strapcom, pošva dostala nové kovanie a v minulosti už opravovaných hodvábných drakov, čiže insígnie rádu Draka, nahradili insígnie vyrobené z pozláteného striebra. Súčasníkom už insígnie Žigmundovho rádu zrejme nič nehovorili, pretože ich považovali iba za celkom obyčajné červené škorpióny.³⁵

Draci na pošve majú typickú podobu insígnií najstaršej vývinovej etapy, čiže zobrazujú do kruhu zatočeného draka s ranou na chrbáte v podobe kríža. Problematické je neštandardné zatočenie draka doprava, ktoré bolo vyhradené výlučne pre heraldickú tvorbu. Keďže nejde o pôvodnú výzdobu pošvy meča, toto ojedinelé stranové prevrátenie insígnie mohlo vzniknúť pri opravách pošvy o takmer dve storočia neskôr, ale nemožno vylúčiť ani pôvodné doplnenie draka erbom v hodvábe, čomu by nasvedčovala jeho pozícia.

Približne od roku 1411 došlo zo strany zakladateľa rádu Draka k významnej zmene. Dovtedy rád formálne stelesňoval politickú dohodu panovníckeho páru s malou časťou uhorskej šľachty. Po stabilizácii svojho postavenia a po vyriešení politickej krízy v Uhorsku Žigmund mohol svoju pozornosť zamerať na zahraničnopolitické ciele, pri realizácii ktorých mu mohla pomôcť už existujúca inštitúcia rytierskeho rádu. Voľba uvedeného prostriedku bola celkom prirodzeným riešením v situácii, keď laické rytierske rády v celoeurópskom kontexte zaujímali popredné miesto nielen vo funkcii prostriedku integrácie vlastnej šľachty, sústredenej okolo zakladateľa a významného formálneho prostriedku reprezentácie panovníckej moci, ale aj významného diplomatického prostriedku pre získanie politických spojencov a na presadenie svojich cieľov a ambícií.³⁶ Je tiež veľmi pravdepodobné, že oživenie rádu Draka bezprostredne súviselo so Žigmundovým získaním ríšskonemeckej kráľovskej koruny na prelome rokov 1410 a 1411. Zmena funkcie rádu sa navonok prejavila konštituovaním funkcie rádového kancelára, ktorým sa v roku 1411 stal krajinský sudca Štefan z Rozhanoviec.³⁷ O oživení rádu Draka a jeho posune od formálneho zaštitenia barónskej ligy smerom k diplomatickému prostriedku svedčí aj prijatie

³⁴Tradícia sa dodržiava dodnes. Jedna z najkurióznějších verejných prezentácií meča sa udiala v roku 2000 počas uvítania britskej panovníčky pri príležitosti jej účasti na výstave o pravekých dynosauchoch.

³⁵JEWITT, Llewellyn: *The Corporation Plate and Insignia of Office of the Cities and Towns of England and Wales*. Volume II. Lancashire to Yorkshire. London 1895, s. 447-450.

³⁶Podrobnejšie in BOULTON, D'A.J.D.: *The Knights...*, ref. 5, s. 453.

³⁷ZSO III. (1411 – 1412), č. 509, s. 177. Stanovy rádu z roku 1408 pritom na rozdiel od iných laických rytierskych rádov nepočítali so žiadnymi úradníkmi a poznali iba kategóriu člena rádu. Navyše zakladajúca listina vôbec nedefinuje vodcu alebo hlavu rádu. Aj uvedené skutočnosti zreteľne vypovedajú o formálnom charaktere rádu Draka v počiatkovom období jeho existencie. Jeho zakladateľ evidentne neuvažoval o žiadnych aktivitách príslušníkov rádu, a to dokonca ani v súvislosti s reprezentáciou, či rozširovaním členskej základne. Na plnenie uvedených úloh si totiž rády už pri svojom konštituovaní vytvárali administratívnu výkonnú zložku tvorenú minimálne kancelárom, prelátom, zapisovateľom, pokladníkom a heroldom, ktorí zabezpečovali všetky potrebné úlohy súvisiace s reálnou existenciou rádu. Absencia relevantných prameňov neumožňuje zistiť, či v prípade rádu Draka nedošlo aj k realizácii ďalších funkcií. Pre zaujímavosť možno uviesť, že s administratívnym zabezpečením rádu v podobe kancelára a dvoch sudcov (laického a duchovného) počítal už aj najstarší známy laický rytiersky rád – uhorská milícia alebo rád rytierov svätého Juraja z roku 1326. MOL Budapešť, DL 40 483.

štyroch nových členov rádu talianskeho pôvodu. Žigmund v júli 1411 insígnie rádu udelil synovcovi pápeža Jána XXIII., Louisiusovi de Torcellis³⁸ a v decembri rovnakého roka vojvodovi Jakubovi z Carrary.³⁹ V januári 1412 insígnie udelil ríšskemu vikárovi Brunorovi della Scala z Verony.⁴⁰ V septembri insígnie rádu udelil grófovi Bertoldovi Orsinimu, ktorý bol v čase Žigmundovej vojny proti Benátkam zástupcom pápeža Jána XXIII. na rokovaní medzi pápežom a panovníkom.⁴¹ Pre poznanie dejín rádu a vývoja jeho insígnií však mnoho dôležitejšou skutočnosťou, než mená všetkých štyroch nových rytierov, sú panovníkove formulácie v listinách, oznamujúcich ich menovanie. Panovník totiž rád Draka začal označovať nielen za kráľovskú spoločnosť svätého Juraja so znamením draka,⁴² ale dokonca priamo uviedol, že nanovo obnovuje a ustanovuje niekdajšiu kráľovskú rytiersku spoločnosť svätého Juraja so znamením draka.⁴³ Okrem priameho potvrdenia novej etapy vývinu rádu panovníkove slová dokladujú vnútorný posun rádu smerom k „rytierskosti“. Zatiaľ čo zakladajúca listina z roku 1408 neobsahovala žiadne väzby na rytierstvo, listina z roku 1412 už hovorí o spoločnosti rytierov. O zmene statusu člena na rytiera svedčí aj slávnostná verejná investitúra Bertolda Orsiniho spojená s pasovaním za rytiera, vrátane opísania rytierskeho opasku a nasadenia ostrohy.

Zároveň došlo k potlačeniu pôvodnej úlohy svätej Margaréty pri konštituovaní rádovej insígnie a k presunu dôrazu na svätého Juraja, patróna rytierstva. Navyše oproti stanovám z roku 1408, ktoré svätého Juraja spomenuli jedinou stručnou vetou a navyše vo všeobecnom kontexte, listina z roku 1412 sa k svätému Jurajovi hlási priamo svojím pomenovaním, pretože z pôvodnej „spoločnosti draka“ alebo „spoločnosti so znamením draka“ sa stala „kráľovská rytierska spoločnosť svätého Juraja“.⁴⁴

Listina oproti tomu už neobsahuje žiadne väzby na draka, s výnimkou popisu insígnie rádu. Aj v prípade popisu insígnie došlo k miernemu posunu dôrazu na krvavú ranu na chrbáte zvieraťa v tvare kríža. Kým stanovy z roku 1408 hovorili proto iba o kríži, listiny z rokov 1411 a 1412 už hovoria o oživenom a triumfujúcom kríži. Zatiaľ čo kríž z roku 1408 je len krvavou ranou špecifického tvaru, ktorou z tela draka vyšla svätá Margaréta, kríž sa o päť rokov neskôr stal samostatným znamením, bez akýchkoľvek konotácií, s pôvodne zvoleným kultom. V počiatkoch obdobia existencie rádu kríž pre panovníka ešte nepredstavoval primárnu symboliku, ktorá by bola rozhodujúca pri konštituovaní insígnie. Kríž tvoril len nevyhnutnú súčasť figúry draka a aj to len v dôsledku voľby ikonografie viažucej sa na kult svätej Margaréty, čiže mal podobu rany po rozseknutí chrbta zvieraťa. Aj tým sa rád Draka podobal všetkým ostatným laickým rytierskym rádom, ktoré sa vo všeobecnosti vo svojej insígnii zobrazení kríža vyhýbali.⁴⁵

³⁸ZSO III. (1411 – 1412), č. 728, s. 222.

³⁹Tamže, č. 1416, s. 362-363.

⁴⁰Tamže, č. 1538, s. 368.

⁴¹Tamže, č. 2728, s. 632-634. Orsini bol v čase Žigmundovej vojny proti Benátkam zástupcom pápeža Jána XXIII. na rokovaní medzi pápežom a panovníkom.

⁴²„...regalis societatis nostre Sancti Georgii, que in circulari figura draconis triumphale signum vivifice crucis dorso insitum gestare describitur...“ Tamže, č. 1416, s. 363.

⁴³„...quandam societatem regalem militantem Sancti Georgii, que in circulari figura seu effigie draconis per modum circuli cauda sua collum circumgirantis, divisi per medium dorsi ad longitudinem a supmitate capitis et nasi usque ad extremum caude sanguine effluente in interiori rima scissure alba et sanguine inticta, per longitudinem dorsi triumphale signum vivifice crucis gestandis designatur, duximus de novo erigendam et constituendam...“ Tamže, č. 2728, s. 633.

⁴⁴Hoci sa v odbornej literatúre uvádza, že rád Draka bezprostredne nadväzuje na staršiu uhorskú milíciu alebo rád rytierov svätého Juraja, máme o tom zásadné pochybnosti. Obe rády vznikli s odstupom takmer jedného storočia, rozbor stanov oboch rádoz neobsahuje takmer žiadne paralely (oba rády mali inštitút sudcov a používali čierny odev) a existencia rádu svätého Juraja nie je doložená už v 2. polovici 16. storočia. Navyše, ako sme práve uviedli, k zmene výkladu Dračieho rádu došlo až dlho po jeho konštituovaní, a to v súvislosti s novými cieľmi jeho zakladateľa.

⁴⁵Proces postupnej formálnej kristianizácie insígnií jednotlivých rádoz sa datuje až od polovice 15. storočia. GRAUS, I.: K úlohám a postaveniu svätcov..., ref. 16, v tlači.

Definitívny presun dôrazu na symbol kresťanstva sa v prípade rádu Draka datuje do obdobia okolo roku 1416. Historicky mladšia insígnia draka s plamenným krížom v prevýšení sa pritom (s výnimkou heraldickej tvorby) nepoužívala paralelne s drakom bez kríža, ale išlo o vyšší vývojový stupeň formovania rádovej symboliky. Jej zárodky, ktoré možno badať po transformácii rádu v období okolo roku 1411, sa naplno prejavili v súvislosti s novou etapou Žigmundových aktivít v európskej politike. Práve v tomto období sa rád Draka opäť mierne transformoval. Z imitácie rádu, vytvárajúceho zdanie regulérneho rytierskeho spoločenstva, sa čoraz viac posúval do polohy vyznamenania v dnešnom ponímaní. Svedčí o tom nielen Žigmundova formulácia v listine z roku 1412 pre Bertolda Orsiniho, kde priamo hovorí o slávnostnom odovzdaní insígnie rádu a o verejnom vyznamenaní, ale aj distribúcia insígnií rádu bez priameho rozhodnutia panovníka ako hlavy rádu. Na myslí máme privilegium Žigmunda Luxemburského pre aragónskeho kráľa Ferdinanda I. z roku 1416, ktorý nielenže sa sám stal rytierom rádu, ale podľa svojho vlastného uváženia mohol do rádu prijať ďalších dvadsať osôb.⁴⁶ Žigmund rovnaké právo prepožičal v roku 1429 aj litovskému vojvodovi Witoldovi, ktorý mal právo prijať do Dračieho rádu neobmedzený počet svojich šľachticov, za predpokladu, že odprisahajú poslušnosť stanovám rádu.⁴⁷ Prepožičanie práva menovať nových rytierov rádu bolo veľmi zriedkavým javom a bolo podobné inštitútu erbových palatinátov, ktorý sa v období neskorého stredoveku uplatňoval vo svätej rímskej ríši. V súvislosti s rozširovaním členskej základne rytierskeho rádu však bolo veľmi neobvyklým javom a priamo potvrdzovalo funkciu rádu ako politického prostriedku medzinárodnej diplomacie, ako aj funkciu vyznamenania. Okrem uhorského rádu Draka⁴⁸, poznáme podobnú prax iba v prípade aragónskeho rádu Vázy Pozdravenia alebo Štoly a Vázy z roku 1403, habsburského rádu Poslušnosti alebo Bieleho orla z roku 1433, sliezskeho rádu Psieho obojku z roku 1413, klevského rádu svätého Antona z roku 1420/1435, brandenburského rádu Našej milej Panej z roku 1440 (neskôr sa transformoval na rád Labute), rakúskeho rádu svätého Krištofa z roku 1517 a duchovno-rytierskeho rádu svätého Juraja z roku 1493. Všetky uvedené rády mali v skutočnosti charakter pseudorádov a posledný rád bol duchovno-rytierskym rádom. V prípade skutočných panovníckych rádov, ako bol napríklad už zmieňovaný burgundský rád Zlatého rúna alebo anglický rád rytierov svätého Juraja alebo Podvázku a početných ďalších rádov sa prípadné rozšírenie počtu členov mohlo realizovať iba po zmene stanov a po zvýšení limitovaného počtu osôb. Rytierom sa pritom mohol stať kandidát na členstvo na základe hlasovania všetkých rytierov rádu až po vzniku voľného miesta v dôsledku smrti alebo vylúčenia niektorého z členov rádu. Počet rytierov jednotlivých rádov sa pritom najčastejšie obmedzoval na 30 – 50 osôb.

Ešte vo februári 1416 Žigmund vydal listinu potvrdzujúcu dvom šľachticom udelenie insígnií rádu Draka aragónskym kráľom Ferdinandom v súlade jemu delegovaným právom, a popis insígnie hovorí iba o samotnom drakovi so znamením triumfujúceho oživeného kríža na chrbáte zvieraťa, čiže insígnia bola ešte bez prevýšenia plamenným krížom.⁴⁹ Oproti tomu počas svojej trojmesačnej návštevy Anglicka v roku 1416 anglickému kráľovi Henrichovi V. udelil insígnie,

⁴⁶ZSO V. (1415 – 1416) Budapest : Akadémiai kiadó, 1997, č. 1547, s. 420. Žigmund potvrdil Ferdinandovo udelenie insígnií dvom šľachticom. Žigmund naproti tomu od Ferdinanda recipročne získal právo udeliť insígnie aragónskeho rádu Štoly a Vázy päťdesiatim uhorským rytierom podľa svojho uváženia. Tamže, č. 1710, s. 468.

⁴⁷Listinu publikoval FEJÉR, G.: Codex diplomaticus X/8, Budae 1843, č. CCXCI, s. 616-621, MILLER, F. (ed.): Acta litteraria..., ref. 4, s. 184-189.

⁴⁸Albrecht pokračoval v sprostredkovanej distribúcii insígnií – v roku 1439 Johnovi II. z Mowbay, vojvodovi z Norfolku udelil nielen právo nosiť rádovú insígniu, ale prepožičal mu právo udeliť ju aj ďalším šiestim šľachticom podľa svojho výberu. (BOULTON, D'A.J.D.: The The Knights..., ref. 5, s. 352.) Rovnaké právo v roku 1438 poskytol vo Vratislavi biskupovi Alfonzovi z Burgosu, tento však mohol udeliť insígnie rádu Poslušnosti alebo Bielej orlice a Dračieho rádu až tridsiatim šľachticom podľa svojho výberu. STEEB, Ch.: Die Ritterbünde des Spätmittelalters. In: STOLZER, J., STEEB, Ch. (ed): Österreichs Orden vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Graz 1996, s. 62.

⁴⁹ZSO V. (1415 – 1416), č. 1547, s. 420.

ktoré už draka v prevýšení obsahovali.⁵⁰ Rok 1416 preto z hľadiska formovania druhej etapy vývoja rádovej symboliky považujeme za prelomový. Je tiež možné, že ukončenie vývoja rádovej symboliky bezprostredne súvisí so Žigmundovým osobným, už nielen sprostredkovaným oboznámením sa s viacerými laickými rytierskymi rádmi počas svojho pobytu v západnej Európe – predovšetkým na francúzskom a anglickom panovníckom dvore.

Samotný plamenný kríž je po prvý raz doložený práve z roku 1416. Francúzski kronikári zaznamenali, že uhorský panovník počas svojej návštevy Paríža mal oblečené brnenie, na ktorom mal natiahnutý čierny, po bokoch rozstrihnutý kabát s krížom vpredu aj vzadu. Kríž mal poplavú farbu a na svojich ramenách niesol vyšité rákové heslo.⁵¹ O novo definovanom význame kríža svedčí aj vyhotovenie dvoch pečatí zlatníkom Arnoldom von Bomelom v Kostnici o rok neskôr, z ktorých jedna na averze niesla symbol plamenného kríža.⁵² Pretože zlatník stvárnil iba jeden segment z neskôr zjednoteného celku, t.j. draka prevýšeného plamenným krížom, možno sa oprávnene domnievať, že v tomto období sa drak a plamenný kríž ešte používali paralelne a k ich definitívnej fúzii došlo až neskôr. V súvislosti s pečaťou z roku 1417 sa insígnia rádu Draka tradične vykladá ako symbol víťazného kríža pri hlave a porazeného draka pod nohami panovníka.⁵³ Uvedený výklad však nezohľadňuje skutočnosť, že rovnaká kompozícia sa na náhrobných kameňoch rytierov objavila už omnoho skôr.⁵⁴ Nepôjde teda o Žigmundovu inováciu, ale o opakovanie starého motívu kríža a draka v uvedenej pozícii, ktoré má nepochybne pôvod už v slovách jedného zo starozákonných žalmov.⁵⁵

Ilustrácie z Richentalovej Kroniky kostnického koncilu síce zobrazujú izolovane používané plamenné kríže ako súčasť výzdoby textílií a odevov účastníkov, vrátane samotného pápeža, rovnako aj kompletnú insígniu draka prevýšeného krížom, ale pôvodný rukopis kroniky z obdobia medzi rokmi 1420 a 1435 s priloženými dokumentmi a cyklom ilustrácií sa nezachoval. Vzhľadom na väčší časový odstup od konania koncilu do vzniku pôvodnej kroniky, ako aj fakt, že najstaršie zachované odpisy kroniky pochádzajú až zo 60. rokov 15. storočia,⁵⁶ uvedený prameň pri datovaní kreovania definitívnej podoby insígnie nemôže byť rozhodujúci.

Kompletná insígnia rádu Draka v jeho definitívnej podobe je písomne doložená v roku 1429, a to v popise insígnií, ktoré od panovníka obdržal litovský vojvoda Witold spolu so svojou manželkou. Žigmund v listine pre litovského vojvodu insígniu opísal ako „do kruhu zatočeného

⁵⁰Súpis šperkov Henricha V. obsahuje zlatú insígniu draka s krížom, ďalšiu insígniu bez uvedeného kríža ozdobenú safírom a perlamí, zlatú retiazku so zlatým krížom pre draka a štyri strieborné pozlátené miniatury insígnie. Dokument cituje KOVÁCS, Éva: A gótikus ronde – bosse zománc a budai udvárban. In: Művészettörténeti értesítő, roč. 31, 1982, s. 92.

⁵¹Kronikárske záznamy Jeana le Févra de Saint-Rémy a Enguerranda de Monstreleta cituje KOVÁCS, Éva: A Luxemburgi – uralkodói rendjei. In: Művészet Zsigmond király korában 1387 – 1437. I. Tanulmányok. Budapest 1987, (ďalej len Katalóg 1987) s. 144, poznámka 10.

⁵²Zatiaľ čo staršia odborná literatúra pečať s plamenným krížom zaraďovala do súvisu so Žigmundovou cisárskou korunováciou v roku 1433, katalóg budapeštianskej výstavy z roku 2006 už vznik pečate datuje do roku 1417. (Katalóg 2006, s. 186-187, kat.č. 3.18.) Správnosť uvedeného datovania nepriamo potvrdzuje aj začatie používania oživeného a triumfujúceho kríža, ktoré spadá už do obdobia rokov 1411 – 1416. Uvedené datovanie vzniku pečate tiež robí bezpredmetnými úvahy o rozdelení insígnie rádu v dôsledku výrazu panovníkovho víťazstva nad husitmi a odstránenia pápažskej schizmy. (KOVÁCS, E.: A Luxemburgi..., ref. 51, s. 144.) Na neudržateľnosť uvedenej interpretácie v dôsledku poznania historických súvislostí oboch javov sme upozornili už v roku 1996 in: GRAUS, Igor: Dračí rád Žigmunda Luxemburského a jeho symbolika v 15. a 16. storočí. In: Slovenská archivistika roč. 31, 1996, č. 2, s. 97.

⁵³STUDNÍČKOVÁ, Milada: Panovnícký majestát Zikmunda Lucemburského ve výtvarném umění. In: BOBKOVÁ, L. – HOLÁ, M.: Lesk královského majestátu ve středověku. Praha – Litomyšl : Paseka, 2005, s. 234.

⁵⁴CHIHAI, Pavel: Réalité et transfiguration des images de la chevalerie au bas de Moyen Age. In: Adelige Sachkultur des Spätmittelalters. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historischen Klasse Sitzungsberichte 400 Band, Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1982, s. 263.

⁵⁵Kniha žalmov, 91, 13.

⁵⁶O jednotlivých edíciách Richentalovej kroniky bližšie in: WACKER, Gisela: Ulrich Richentals Chronik des Konstanzer Konzils und ihre Funktionalisierung im 15. und 16. Jahrhundert. Aspekte zur Rekonstruktion der Urschrift und zu den Wirkungsabsichten der überlieferten Handschriften und Drucke. Dissertation, Fakultät für Kulturwissenschaften der Eberhard-Karls – Universität Tübingen 2002.

draka s chvostom obmotaným okolo krku, rozdeleného cez prostriedok chrbta po dĺžke od vrcholu hlavy až po chvost, s rozliatou krvou a pod krížom“.⁵⁷ Kompletnú insígniu, t.j. draka prevýšeného krížom, zobrazuje aj averz pečate Žigmunda Luxemburského z roku 1433.⁵⁸

Jedným z najlepších ikonografických prameňov pre poznanie autentickej podoby insígnie rádu Draka je portrét rakúskeho básnika a diplomata v službách uhorského panovníka, Oswalda von Wolkensteina. Wolkenstein vstúpil do Žigmundových služieb na Kostnickom koncile a nositeľom insígnií rádu Draka sa stal niekedy pred rokom 1431.⁵⁹ Jeho portrét, nachádzajúci sa na prvom liste jednej z jeho básnických zbierok vznikol okolo roku 1432 a menovaného zobrazuje s insígniami aragónskeho rádu Vázy Pozdravenia alebo Štoly a vázy, čiže klanou s klenotom v podobe gryfa a bielej textilnej šerpy prevesenej krížom cez hrud', na ktorej bola upevnená druhá insígnia rádu v podobe vázy s tromi ľaliami. Na stuhe sa nachádza aj kompletná insígnia rádu Draka – do kruhu stočený drak prevýšený krížom.⁶⁰ Vďaka priateľským vzťahom aragónskeho panovníka a jeho syna Alfonza Aragónskeho s uhorským kráľom Žigmundom Luxemburským insígnie aragónskeho rádu získali aj viaceré osoby pochádzajúce z uhorského alebo ríšskonemeckého prostredia.⁶¹ Presne rovnaké insígnie sú zobrazené aj na jazdeckom portréte Giovanniho Francesca Capodilistu.⁶²

Insígniu draka prevýšeného krížom obsahujú aj početné náhrobky rakúskych a uhorských šľachticov. Jedno z najkrajších vyobrazení insígnie rádu Draka sa nachádza na náhrobku kráľovského pokladníka Jána z Perína, ktorý zomrel v roku 1458. Náhrobok z červeného mramoru bol vyhotovený ešte za jeho života⁶³ a je umiestnený v trebišovskom kostole Navštívenia Panny Márie. Erbový štít obtáča anglická livrejová kolana.⁶⁴ Heraldicky vľavo je umiestnená šerpa aragónskeho rádu Vázy Pozdravenia alebo Štoly a vázy s klenotom, vpravo je insígnia rádu Draka. Z rovnakej tvorivej dielne vyšiel aj náhrobok jeho brata Štefana, ktorý zomrel v roku 1437 a dnes sa nachádza v maďarskej Rudabányi.

Po vytvorení novej podoby insígnie rádu v dôsledku zlúčenia symbolu draka a plamenného kríža sa už nosila iba kompletná insígnia a tiež sa tak aj zobrazovala.⁶⁵ Jedinú výnimku v zobrazovaní nekompletnej insígnie v podobe draka bez plamenného kríža predstavovala heraldická tvorba. K eliminácii kríža aj v období existencie insígnie s krížom pritom došlo nepochybne z praktických dôvodov, pretože zatiaľ čo do kruhu stočené telo draka bolo ideálnou „ozdobou“⁶⁶ erbového štítu, plamenný kríž by nevyhnutne prekryval prilbu s klenotom alebo prikrývadlá. V tomto prípade došlo aj k stranovému prevráteniu draka, čiže jeho hlava nesmerovala heraldicky doľava, ale doprava. Otočenie tela doprava je charakteristické výlučne pre heraldiku a doteraz je známych iba niekoľko insígnií rádu Draka, ktoré toto pravidlo porušujú. V jednom prípade však ide o už spomínaný meč

⁵⁷ „...effigiem draconis curvati per modum circuli cauda circumgirantis divisi per medium dorsi ad longitudinem a summitate capitis, usque ad extremum caude effluente sanguine, et desuper Crucem...“ MILLER, F. (ed.): *Acta litteraria...*, ref. 4, s. 185.

⁵⁸ POSSE, Otto: *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige von 751 bis 1806. II (1347 – 1493)*. Dresden 1910, tab. 15, č. 1. uvádza rok 1435, Katalóg 2006, s. 189 uvádza rok 1433.

⁵⁹ LÖVEI, Pál: A Sárkányrend fennmaradt emlékei. In: Katalóg 1987, s. 164.

⁶⁰ Katalóg 2006, s. 343-344. kat.č. 4.44.

⁶¹ Napríklad v roku 1459 ríšskonemecký cisár Fridrich III. pre Juraja, Jána a Žigmunda zo Svätého Jura a Pezinka vydal dve, ale pravdepodobnejšie až tri erbové listiny. V erbovej miniatúre jednej z nich sú zobrazené insígnie aragónskeho rádu Vázy pozdravenia alebo Štoly a vázy. STRAUB, É.: *Öt évszázad címerei*. Budapest : Corvina, 1987, s. 121-122, obr. XXI, XXII., GRAUS, Igor: Armálesy z hľadiska faleristiky. In: Erbové listiny. Patent of Arms. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2006, s. 181-193.

⁶² Katalóg 2006, s. 345-346, kat.č. 4.46.

⁶³ LUXOVÁ, Viera: Memento mori: formy náhrobnej skulptúry. In: BÚRAN, Dušan a kol.: *Gotika*. Bratislava 2003, s. 328.

⁶⁴ O kolane bližšie in STEEB, Christian: Die Livery Collar des Hauses Lancaster. Ihre Entstehungsgeschichte und ihre Darstellungen in Österreich. *Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde*. Nr. 20 – November 1995, s. 1-17.

⁶⁵ Nesprávne tvrdenie o paralelnom používaní oboch typov insígnií in: Katalóg 2006, s. 340.

⁶⁶ GRAUS, Igor: Rádová symbolika..., ref. 31, s. 112.

z Yorku s neautentickými drakmi, ďalšie sa nachádza na náhrobku z roku 1483⁶⁷ a ako ďalej uvidíme, tri vyobrazenia nezobrazujú skutočné insígnie rádu.

V praxi sa síce skutočne používali dva druhy insígnie – nediferencovali sa však prítomnosťou či neprítomnosťou kríža, ale výlučne veľkosťou insígnie. Jediný zachovaný exemplár rádu Draka vyhotovený z pozláteného striebra má zarážajúco malé rozmery. Insígnia je veľká iba 3,7 x 2,2 cm a jej hmotnosť je len 5,7 gramu.⁶⁸ Odborná verejnosť nepochybuje o autenticite uvedenej insígnie, ale v porovnaní s luxusnými exemplármi insígnií, ktoré sú uvedené v závetoch, pozostalostných súpisoch po rytieroch rádu alebo inventároch klenotníc, ju považuje len za nijak zvlášť výnimočný produkt zlatníckeho remesla. V skutočnosti však nešlo o štandardnú insígniu menej exkluzívneho vzhľadu v dôsledku „sériovej produkcie“,⁶⁹ ale len o jej miniatúru. Existencia miniatúry insígnie pritom vychádza zo samotných stanov rádu. V texte zakladateľ určil povinnosť neustáleho verejného nosenia insígnie. V prípade opomenutia uvedenej povinnosti mal vinník za trest dať odslúžiť päť omší po štyri denáre. Podobné ustanovenie obsahuje aj text doplnku stanov rádu z roku 1433 s nepatrnou modifikáciou povinnosti, s tým, že 5 omší mal dať odslúžiť toľkokrát, koľkokrát denne porušil povinnosť.⁷⁰ V praxi plnenie uvedeného ustanovenia nepochybne prinášalo isté problémy alebo bolo prinajmenšom nepraktické. Rovnakú povinnosť však stanovovali aj zakladatelia iných laických rádov a v praxi sa uvedená povinnosť riešila aj za pomoci miniatúry insígnie. Je len prirodzené, že rád Draka nebol výnimkou a okrem štandardne veľkej insígnie existovala aj jej zmenšenina.

Existenciu vzhľadovo rovnakej insígnie vo dvoch rôznych veľkostiach potvrdzujú aj viaceré dobové dokumenty. Tak napríklad testament Ladislava zo Seče z roku 1413 uvádza insígniu v podobe veľkého draka, vyzdobeného drahými kameňmi a druhú insígniu v podobe malého draka.⁷¹ Pozostalostný súpis šperkov anglického kráľa Henricha V. uvádza viacero exemplárov insígnií rádu Draka – zlatého draka s krížom, malého strieborného pozláteného draka, malú retiazku a zlatý kríž pre draka, ďalej zlatého draka ozdobeného safírom a dvanástimi perlami a nakoniec troch drakov z pozláteného striebra.⁷² Rovnako aj testament Blažej, syna Mikuláša zo Šiah nad Ipľom z roku 1448 uvádza jedného pozláteného draka, v tomto prípade však nie je uvedená jeho veľkosť.⁷³ Vo všeobecnosti však platilo pravidlo, že malá insígnia, čiže miniatúra, bola iba z pozláteného striebra, zatiaľ čo veľká insígnia bola vyhotovená z čistého zlata a veľmi často ju dopĺňali drahé kamene.

V roku 1428 Mikuláš z Perína vo svojom závete manželke okrem iných šperkov odkázal aj náhrdelník ozdobený drahými kameňmi, na ktorej bol zavesený do kruhu stočený drak pod krížom. Figúra draka bola ozdobená štyrmi veľkými rubínmi, v strede ktorých bol diamant. Samotný náhrdelník zdobil jeden veľký safír a päť alebo sedem veľkých perál.⁷⁴ Inventár šperkov wetinského kurfirsta Fridricha Chrabrého z toho istého roka obsahuje záznam aj o bielom drakovi s krížom, ktorý bol ozdobený rubínom.⁷⁵ Medzi drahocnosťami, ktoré dal v roku 1491 do zálohu

⁶⁷Vid' poznámku 29.

⁶⁸Katalóg 2006, s. 340, kat.č. 4.40.

⁶⁹Katalóg 2006, s. 340.

⁷⁰Doplnok stanov publikoval FRANKNÓI, V.: *Genealogikai és heraldikai közlemények a vatikáni leveltárból*. Turul 11, 1893, s. 1-8. Okrem pôvodných ustanovení doplnok stanov požadoval, aby uhorskí príslušníci rádu každoročne odovzdávali v prospech špitála svätej Alžbety v budínskom predmestí Hevíz, patriacom do Veszprímskej diecézy, päť uhorských florénov v zlate. Príslušníci rádu z cudziny popri rovnakej povinnosti museli každoročne venovať ďalších päť zlatých v prospech chudobných podľa svojho vlastného uváženia. Stanovy z roku 1408 tiež uvádzajú ustanovenie, podľa ktorého ak člen rádu príde o insígnie, bude z rádu vylúčený do doby, kým si neopatrí nové. Doplnok stanov z roku 1433 však už ani v rekapitulácii starších ustanovení toto opatrenie neuvádza.

⁷¹ZSO IV. (1413 – 1414), č. 49, s. 56-57.

⁷²KOVÁCS, ÉVA: *A gótikus ronde – bosse...*, ref. 50, s. 92.

⁷³Katalóg 2006, s. 260.

⁷⁴„... unum monile cum uno dragone cruci supposito.“ MOL Budapešť, DL 39288.

⁷⁵KRUSE, H. – PARAVICINI, W. – RANFT, A. (ed.): *Ritterorden und Adelsgesellschaften...*, ref. 20, s. 238.

Maximilián I., sa nachádzala aj zlatá, drahokamami ozdobená insígnia rádu Draka.⁷⁶ V roku 1419 dánsky kráľ Erik pred svojím stretnutím so Žigmundom Luxemburským prostredníctvom jeho vyslanca, rytiera Trulleho dostal zlatú, drahými kameňmi vykladanú insígniu rádu.⁷⁷

Uvedená rôznorodosť výzdoby insígnií je dôsledkom neexistencie korporatívneho života rádu. Rád Draka nepoznal pravidelné zasadania všetkých nositeľov insígnií spojené s menovaním nových členov a neexistovala ani obvyklá centrálna distribúcia insígnií, pretože držba insígnií rádu bola na individuálnej a nie na korporatívnej báze. V prípade pravých rytierskych rádov sa insígnie vyrábali spoločne v jednej zlatníckej dielni na objednávku hlavy rádu, odovzdávali sa ich nositeľom a po ich smrti sa vracali do rúk rádového kancelára, aby sa po prečistení a po prípadných opravách mohli opätovne odovzdať ďalšiemu rytierovi. Stanovy rádu Draka tiež rytierom nezakazovali individuálnu úpravu insígnií, ako to bolo napríklad v prípade burgundského rádu Zlatého rúna. Práve luxusné vyhotovenie insígnií zo zlata a drahokamov ktoré sa nemuseli vracat' rádovej kancelárii, však spôsobilo, že insígnie rádu Draka sa podobne ako mnohé ďalšie stredoveké insígnie laických rytierskych rádov nezachovali. Bežnou praxou totiž bolo nielen dávanie insígnií do zálohu⁷⁸ v rozpore so stanovami rádu, ale v akútnej finančnej núdzi často dochádzalo aj k roztaveniu už existujúcich insígnií v majetku rádu a použitie drahého kovu ako platidla.⁷⁹

Zásadnú otázku súvisiacu s insígniami rádu Draka predstavuje spôsob ich nosenia. Napriek pochybnostiam o existencii hodnoverných dôkazov o spôsobe nosenia insígnií⁸⁰, možno uvedený problém riešiť pomocou ikonografických prameňov. Tieto jednoznačne ukazujú, že insígnia rádu Draka sa nosila upevnená priamo na odeve svojho nositeľa, a to na ľavom ramene. Ako príklad môžeme uviesť nielen už viackrát spomínané vyobrazenia Oswalda von Wolkensteina alebo Giovanniho Francesca Capodilistu, ale aj vyobrazenie na jednej hracej karte rakúskej alebo nemeckej proveniencie z obdobia okolo roku 1455.⁸¹ V tomto prípade je však insígnia umiestnená na pravom ramene svojho nositeľa.

Na rytierskom brnení sa insígnie rádov nenosili, pretože pri styku drahocennej, umelecky vypracovanej insígnie s pancierom by čoskoro došlo k jej poškodeniu už pri bežnej jazde na koni, o samotnom boji nehovoriac. Rytierske rády, ktoré od svojich členov vyžadovali neustále nosenie insígnií na verejnosti však vo svojich stanovách často definovali situácie, počas ktorých boli rytieri od tejto povinnosti oslobodení. Medzi inými to bolo práve cestovanie a účasť v bojoch či vojne. Aby však nedošlo k úplnému odloženiu insígnií, používali sa ich miniatúry, ktoré sa nosili na prostej retiazke alebo stužke, a to aj na spodnom odeve pod brnením alebo priamo na tele rytiera.

Napriek tomu je však zobrazovanie insígnií laických rytierskych rádov na brneniach na náhrobkoch, sochách a na maľbách celkom častým javom, pretože išlo o súčasť reprezentatívneho zobrazenia rytiera.⁸² Zo stredoveku sa zachovalo viacero náhrobkov alebo sôch rytierov predovšetkým brandemburského rádu Labute a ríšskonemeckého rádu Spony. Spomedzi rytierov rádu Draka je insígnia rádu vyobrazená na náhrobku Stibora zo Stiboric mladšieho z roku 1434.

⁷⁶Katalóg 2006, s. 340.

⁷⁷ZSO VII (1419 – 1420), č. 250, s. 95-96.

⁷⁸Do zálohu sa však nedávali iba rádové insígnie, ale aj samotné panovnícke koruny. Aj taký rozvážny panovník, akým bol český kráľ Karol IV., sa vo Vratislavi v roku 1342 dostal do takej akútnej finančnej tiesne, že do zálohu dal svoju markgrófsku korunu. BOBKOVÁ, Lenka: Prezentace královského majestátu v korunách zemích za vlády králů Jana a Karla. In: BOBKOVÁ, L. – HOLÁ, M.: Lesk královského majestátu..., ref. 53, s. 63.

⁷⁹Príkladom môže byť orleánsky vojvoda Karol, ktorý dal po smrti svojho otca roztaviť insígnie rádu Dikobrazu spolu s ďalšími šperkami, napriek tomu, že rád po smrti jeho zakladateľa podporoval. KOVÁCS, Éva: L' Ordre du Camail des ducs d' Orléans. Acta Historicae Actium Academiae Scientiarum Hungaricae, roč. 27, 1981, Budapest 1981, s. 229.

⁸⁰Katalóg 2006, s. 340.

⁸¹Katalóg 2006, s. 365-366, kat. č. 4.75.

⁸²Ako príklad môžeme uviesť pražský náhrobok renesančného vedca, astronóma Tycha de Brahe, na ktorom je vyobrazený ako rytier v kompletnom brnení a s kolanou zavesenou na šiji.

Insígnia má štandardnú podobu charakteristickú pre počiatočné vývinové obdobie, čiže je bez kríža a je umiestnená na ľavom ramene zosnulého.⁸³ Rovnakú podobu aj umiestnenie má aj insígnia na náhrobku ríšskeho komorníka Konráda von Weinsberga z roku 1446 a Žigmundovho hofmajstra Ľudovíta XI. z Oettingenu z roku 1440.⁸⁴ V súvislosti so zobrazeniami insígnií rádu Draka na rytierskom brnení sa pri príležitosti budapeštianskej výstavy v roku 2006 objavili úvahy o nosení insígnie prostredníctvom prostej točenej alebo pletenej šnúry, ktorá sa nosila na úrovni ramien svojho nositeľa, čiže prostredníctvom akejsi jednoduchšej kolany.⁸⁵ Dôkazom uvedeného tvrdenia majú byť práve vyobrazenia na náhrobných kameňoch, ale ich podrobné skúmanie uvedený spôsob závesu nepotvrdzuje. Ak aj odhliadneme od nelogického spojenia zlatého klenotu s prostou šnúrou a funkčne zjavne nezmyselného a v praxi nepoužiteľného umiestnenia šnúry po obvode tela vo výške ramien, vyobrazenia šnúr sa nachádzajú iba na niektorých náhrobkoch. V prípade Oettingovho náhrobku šnúra dokonca prechádza cez spodnú časť kruhu tvoreného telom draka. V tomto prípade je však navyše telo draka spojené s krížom v prevýšení malou retiazkou. Voľné a pohyblivé spojenie oboch segmentov insígnie tak absolútne vylučuje akékoľvek upevnenie dolnej časti insígnie na nižšie položenú šnúru. Ak by bola insígnia upevnená na kolane či šnúre, musela by byť totiž v presne opačnej pozícii a visela by na nej. Dôkazom uvedeného spôsobu nosenia insígnie nie je ani uvádzaný portrét cisára Žigmunda od maliara známeho pod menom Pisanello,⁸⁶ pretože aj v tomto prípade insígnia na šnúre nevisí, ale naopak, drak je vyššie než šnúra, ktorá spod neho padá na obe strany hrude panovníka smerom ku pleciam.

V súvislosti so zmieňovanou šnúrou sa otvára otázka existencie kolany rádu Draka. Hoci nám dnes kolany, čiže rádové reťaze pripadajú ako organická súčasť insígnií takmer všetkých laických rytierskych rádov, ako aj početných panovníckych (dynastických) a záslužných rádov, realita je dosť odlišná. Jednotlivé laické rytierske rády totiž používali rozmanité a niekedy aj dosť bizarné podoby insígnií a nemenej vynaliezavé spôsoby ich upevnenia na tele nositeľa.⁸⁷ Všeobecne najčastejšie sa používali textilné alebo kovové insígnie upevnené priamo na hrud' v podobe brošne a takýmto spôsobom sa nenosili iba insígnie rádov, ale aj rôzne devízy, impresy alebo osobné znamenia paraheraldického charakteru.

Najstarší autori, zaoberajúci sa problematikou insígnií rytierskych rádov sa usilovali podať čo najkompletnejšie a najúplnejšie informácie o každom ráde, pričom údaje nekriticky preberali od starších autorov. V prípade, že k dispozícii nemali konkrétne údaje, často ich dopĺňali vlastnou fabuláciou.⁸⁸ Taliansky autor Bernardo Giustinian v roku 1692 publikoval prácu

⁸³Katalóg 2006, s. 347-348, kat.č. 4.51.

⁸⁴Katalóg 2006, s. 260 obidva náhrobky iba popisuje, ich vyobrazenia uvádza FEDER, Klaus H.: Die ritterliche ungarische Gesellschaft vom Drachen (Societas draconis). Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde. November 1999, č. 36, s. 15 (Weinsberg), s. 16 (Oettingen).

⁸⁵Katalóg 2006, s. 156, 260.

⁸⁶Antonio di Puccio di Giovanni da Cereto. Katalóg 2006, s. 155-156, kat.č. 2.3.

⁸⁷BOULTON, D.A.J.D.: Belts, Brooches, Collars and Crosses: The Development of the Insignia of the Monarchical Orders of Knighthood, 1325 – 1693. Heraldry in Canada 21, 1987, č.5, s. 9-35, MÉRINDOL, Christian de: Le roi René et la seconde maison d'Anjou. Paris 1987. V širokej škále možných spôsobov nosenia insígnií nechýbala prostá textilná šerpa padajúca cez plece k protiľahlému boku (napríklad kastílsky rád Šerpy z roku 1330), rovnaká šerpa so zavesenou insígniou (napríklad kastílsky rád Vázy pozdravenia alebo Štoly a vázy z roku 1403), ozdobná reťaz bez insígnie (napríklad kastílsky rád Šupiny z obdobia okolo roku 1430), ozdobná reťaz s insígniou (napríklad orleánsky rád Peleríny alebo Dikobrazu z roku 1394), kovová insígnia bez závesu upevnená priamo na odev (napríklad francúzsky rád Našej Panej zo Vznešeného domu alebo rád Hviezdy z roku 1351), textilná insígnia prišitá na odev (aragónsky rád rytierov sv. Juraja z roku 1371), opasok upevnený okolo krku (napríklad bourbonský rád Nádeje z roku 1365), kovový štítok zavesený v podpazuší (napríklad anjouovský rád Polmesiaca z roku 1448), insígnia bez závesu, položená priamo na šiju (napríklad rakúsky rád Vrkoča z rokov 1365/86), stuha uviazaná na ramene (napríklad neapolský rád Špulky z obdobia okolo roku 1386) alebo textilná stuha s kovovou insígniou, zavesená na šiji (napríklad mladší typ insígnie burgundského rádu Zlatého rúna z roku 1430).

⁸⁸K problematike najstarších faleristických prác in: GRAUS, Igor: Náčrt vývoja faleristického bádania s osobitným zreteľom na Slovensko. (1. časť) In: Slovenská archivistika 35, 2000, č. 1, s. 91-103.

o rytierskych rádoch, v ktorej zhrnul poznatky niektorých svojich predchodcov. Podľa španielskeho autora Jozefa Michala Marqueza z roku 1642⁸⁹ mal rád Draka insígniu v podobe zlatého mŕtveho draka s ovisnutými krídlami, ktorý sa nosil zavesený na zlatej reťazi. Francúzski autori bližšie neidentifikovanej práce z konca 17. storočia však zastávali názor, že kolana rádu Draka mala podobu dvojice zlatých reťazí, medzi ktorými boli umiestnené zelené patriarchálne kríže. Na kolane podľa nich visel klenot v podobe mŕtveho, hore bruchom otočeného draka s rozpätými krídlami.⁹⁰ Tieto dva popisy a najmä vyobrazenia údajných insígnií postupne preberali ďalší autori a často sa s nimi môžeme stretnúť ešte aj dnes. Stanovy rádu Draka z roku 1408, ale ani ich doplnky z roku 1433 pritom žiadnu kolanu neuvádzajú. O jej prípadnej existencii zatiaľ vypovedá iba jediný, aj to sporný písomný doklad. Ako sme už uviedli, v roku 1428 Mikuláš z Perína vo svojom závete manželke okrem iných šperkov odkázal aj náhrdelník ozdobený drahými kameňmi, na ktorej bol zavesený drak. Je nepochybné, že išlo o insígniu rádu Draka, ale celkové ojedinelé a luxusné vyhotovenie samotnej reťaze poukazuje na individuálnu zlatnícku prácu na zákazku, a nie na štandardnú insígniu, akú môžeme napríklad vidieť na už zmieňovaných náhrobných kameňoch ďalších dvoch šľachticov z Perína.

V tejto súvislosti sa musíme zaoberať aj problémom autenticity bátoriovského exempláru kolany rádu Draka, či skôr presnejšie jeho údajnej kolany.⁹¹ Táto je vyobrazená na náhrobku sedmohradského vojvodu a krajinského sudcu Štefana Bátoriho, ktorý zomrel v roku 1493.⁹² Kolana sa nachádza v štandardnej pozícii a je na nej zavesený klenot v podobe oválneho medailónu. Samotná kolana sa skladá z navzájom spojených ohniviek. Každé ohnivko tvoria dvaja k sebe privrátení do kruhu zatočení draci, ktorí majú chvost omotaný okolo krku. Draci labami držia striedavo štítok s rodovým erbom a s drahokamom. Oválny medailón nesie postavu Panny Márie s dieťaťom. Uvedený šľachtic nebol nositeľom insígnií rádu Draka, ale bol ním pravdepodobne jeho menovec Štefan, ktorého zásluhou došlo k výraznému vzostupu rodu. Kým v roku 1410 bol ešte bezvýznamným provinčným šľachticom, v rokoch 1419 – 1431 zastával funkciu kráľovského stolníka a v rokoch 1435 – 1439 zastával funkciu krajinského sudcu.⁹³ Kolana z náhrobku teda vznikla až v období po smrti Žigmunda Luxemburského, ako aj jeho nasledovníkov – Albrechta V., Fridricha III. Mateja Korvína, ktorí po ňom udeľovali insígnie rádu Draka. Samotné ohnivká síce zobrazujú drakov, ale nie sú to draci z preukázateľne autentických insígnií. Majú podobu charakteristickú výlučne pre heraldickú tvorbu, keď telo draka obťacha erbový štít. Práve použitie heraldických drakov potvrdzuje jedinečnosť vyhotovenia kolany pre príslušníka konkrétneho rodu, čiže jedinečnú zlatnícku prácu pre konkrétneho objednávateľa. Pretože kult Panny Márie je v súvislosti s rádom Draka celkom cudzí, môže ísť o insígniu doteraz neznámeho rádu, alebo pôjde o šperk.⁹⁴ Nosenie šperkov v podobe

⁸⁹MICHELI Y MARQUEZ, Joseph.: *Tesoro militar de cavalleria, antiquo y moderno*. Madrid 1642.

⁹⁰GIUSTINIAN, Bernardo: *Historie cronologiche dell' origine degl' ordini Militari e di Tutte le religioni Cavalleresche infino ad hora instituite nel Mondo insegne, croci, stendardi, habiti capitolari, o di cerimonia, statuti e constitutioni di cadaun ordine*. Venezia 1692, s. 719.

⁹¹KÁLMÁR, J. – SZALONTAI, B.: *A Báthoriak címeres kömlékei*. In: *A Nyíregyházi Jós András Múzeum évkönyve II.* 1959, Budapest 1961, s. 68. Autori Katalógu 2006 už kolanu s rádom Draka nestotožňujú, ale ani ju bližšie neobjasňujú.

⁹²Náhrobok z červeného mramoru sa nachádza v bývalom kostole svätého Juraja (dnes v reformovanom kostole) v maďarskom Nyírbáthore. Zobrazuje postavu rytiera odetého do gotického brnenia s prilbou na hlave, ktorý má pod nohami leva. Rytier v pravej ruke drží turnajovú kopiju a ľavou sa opiera o meč. Pod mečom je podložený štít s rodovým erbom, ktorý je ovinutý drakom.

⁹³MÁLYUSZ, Elemér: *Kaiser Sigismund...*, ref. 3, s. 81.

⁹⁴Pripomína kolanu vyobrazenú Albrechtom Dürerom na portréte Karola Veľkého – na kolane tvorenej ohnivkami aragónskeho rádu Vázy pozdravenia alebo Štoly a vázy je pod kruhovým medailónom v podobe slnka (alebo hlavy leva) zavesený klenot rádu Zlatého rúna a pod ním oválny medailón s vyobrazením Panny Márie. Podobne spojené insígnie obsahuje aj portrét Karola V. zo zbierok Mestského múza v Linzi. Panovník má na kolane rádu Zlatého rúna zavesený medailón s Pannou Máriou. FEDER, Klaus H.: *Auf den Spuren des „Brandenburgischen Schwannennordens“* in: *Österreich. Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde* 43/2001, s. 16.

ozdobných kolán so závesom bolo totiž v období vrcholného stredoveku a raného novoveku mimoriadne obľúbené, a to nielen u príslušníkov šľachty, ale aj u meštianstva.

Podľa niektorých autorov je kolana rádu Draka zobrazená aj na už zmieňovanom Pisanellovom portréte Žigmunda Luxemburského. Kolana, alebo presnejšie jedno jej ohnivko spolu so zaveseným klenotom sa malo nachádzať aj Žigmundovom hrobe.⁹⁵ Panovník zomrel v roku 1437 v Znojme, ale jeho telesné pozostatky sa previezli do Uhorska, kde ho v súlade s jeho poslednou vôľou pochovali v kapitule Panny Márie vo Veľkom Varadíne.⁹⁶ V roku 1755 došlo k otvoreniu jeho hrobu a pri tejto príležitosti vznikla kresba jeho pohrebných insígnií. V hrobe sa okrem pohrebnej kráľovskej koruny a zemského jablka nachádzal aj do kruhu stočený zlatý, zeleno smaltovaný drak zavesený na okrúhlej sponke. Hoci sa drak na rozdiel od koruny a jablka dodnes nezachoval, jeho vyobrazenie vzhľadom na veľkú podobnosť kresby so zachovanými insígniami je možné považovať za veľmi presné. Telo štvornohého draka so zloženými krídlami na chrbte je stočené do kruhu a chvost má omotaný okolo krku, ale v porovnaní s ostatnými vyobrazeniami insígnií rádu Draka však vykazuje isté, a to veľmi závažné odlišnosti. Zvíra je otočené opačne, t. j. heraldicky doprava, nie je prevýšené krížom a tiež mu chýba rana v podobe kríža na chrbáte. Drak viac než štandardnú insígniu rádu Draka pripomína mytologického Urobora a celkovo pôsobí zarážajúco neživým dojmom.⁹⁷ Draka v rovnakej pozícii otočeného opačným smerom možno vidieť aj na Pisanellovom portréte. V tomto prípade však drak nie je zavesený na okrúhlej sponke, ale je prevýšený krížom. Obidve vyobrazenia zvädzajú k záveru, že mohlo ísť o osobný panovníkov exemplár insígnie rádu. Ale insígnia bez kríža v čase, keď kríž už dávno predstavoval jej neoddeliteľnú súčasť a tiež diametrálne odlišný vzhľad draka v rozpore so stanovami, ako aj v zásadnom nesúlade so všetkými známymi vyobrazeniami insígnií rádu Draka, naznačuje, že zrejme nešlo o skutočnú insígniu, ale o šperk v podobe módného emailu, pri tvorbe ktorého sa zlatník inšpiroval insígniou rádu Draka.⁹⁸

Na možnosť pochovania panovníka so šperkom poukazuje aj kresba minuskulnej iniciály „t“ od majstra M.S. z obdobia okolo roku 1460,⁹⁹ kde je vyobrazený rovnaký typ šperku, čiže figúra draka, ktorá je prostredníctvom malej retiazky spojená s okrúhlou ozdobnou sponou.¹⁰⁰ Aj v tomto prípade má drak nesprávnu stranovú orientáciu, ale jeho kresba plne zodpovedá popisu v zakladajúcej listine z roku 1408, ako aj všetkým známym vyobrazeniam. Skutočnej insígnii však odporuje absencia kríža v prevýšení a naopak existencia ozdobnej spony, ktorá v žiadnom prípade nemohla byť ohnivkom kolany, a to ani v prípade, ak by ňou rád disponoval. Hoci podľa nášho názoru nedošlo ku skutočne bezprecedentnému kroku¹⁰¹ pochovania panovníka s insígniou svojho rádu, ale šperk s motívom insígnie rádu Draka však aj tak zostáva zaujímavým svedectvom, o existencii kedysi populárneho rytierskeho pseudorádu, ktorého dejiny sú do veľkej miery spojené aj s dejinami Slovenska.

⁹⁵Katalóg 2006, s. 260, KOVÁCS, Éva: *L'âge d'or de l'orfèvrerie parisienne au temps des princes de Valois*. Dijon: Faton, Balassi kiadó, 2004, s. 269.

⁹⁶FEJÉR, G.: *Codex diplomaticus Hungariae...* X/4, ref. 7, s. 524.

⁹⁷MOL Budapešť, Csáky Család levéltára, P szekció, 72.

⁹⁸Podobná spona zo zbierok Maďarského národného múzea v Budapešti je publikovaná napríklad in: KOVÁCS, Éva: *L'âge d'or...*, ref. 95, s. 259.

⁹⁹Katalóg 2006, s. 350-351, kat. č. 4.55.

¹⁰⁰Na veľkú podobnosť draka z hrobu a draka na iniciále majstra M.S. upozornila už Milada Studníčková. (STUDNÍČKOVÁ, Milada: *Panovnícký majestát...*, ref. 53, s. 236.) Autorka tiež správne postrehla výraznú odlišnosť pohrebného draka s inými vyobrazeniami insígnií.

¹⁰¹Tak ako sa do hrobu nekládli skutočné panovnícke insígnie, nepochovávalo sa ani so skutočnými insígniami rádov. Ojedinelé výnimky predstavovali práve miniatúry rákových insígnií. Napríklad miniatúra rádu Zlatého rúna sa našla pri antropologicko-archeologickom prieskume kráľovského mauzólea v Katedrále sv. Víta v Prahe, a to v tumbě s telesnými pozostatkami cisára Maximiliána II. MĚŘÍČKA, Václav: *Zlaté rouno ve faleristice a v numizmatice*. (5. část) *Numizmatické listy* roč. 38, 1983, č. 5-6, s. 144.

POĎAKOVANIE

Za sprostredkovanie fotografickej dokumentácie náhrobných kameňov v čase pred budapeštianskou výstavou ďakujem PhDr. Anne Žadanskej, riaditeľke trebišovskej pobočky Štátneho archívu v Košiciach, Márii Adamovej, bývalej riaditeľke lučeneckej pobočky Štátneho archívu v Banskej Bystrici, Ferencovi Tárnokovi, kňazovi reformovaného kostola v Nyírbátore, Dr. Attilovi Ulrichovi, riaditeľovi Múzea Štefana Báthoriho v Nyírbátore a Zsoltovi Galscikovi, archivárovi z Archívu novohradskej župy v Šalgótarjáne.

I. GRAUS: DER DRACHENORDEN UND SEINE INSIGNIEN

Die Studie reagiert auf die Ausstellung über den Kaiser Sigismund aus dem Jahre 2006, welche in ihrem Katalog einzelne unrichtige Resultaten über die Insignien des ungarischen Drachenordens bringt. Der Autor analysiert ausführlich die Genese von Insignien des Ordens, welcher im Jahre 1408 entstand, und zwar als eine formale Begründung der Baronen-Liga. Der Orden in dieser Zeit nur imitierte eine Rittergesellschaft, er hatte den Charakter einer freien Verbindung von Insignien-Trägern, und zwar mit Abwesenheit jedweder gemeinsamen Aktivität von diesen Mitgliedern und bis zum Jahre 1411 entwickelte er keine Tätigkeit.

In der ersten Entwicklungsstufe bestand die Insignie des Ordens nur aus der Figur eines kreisartig verwickelten Drachen, welcher den Schwanz um den Hals geschlungen hatte. Der Körper des Drachens hatte die heraldische Rotation nach links. Auf dem Rücken hatte das Tier eine blutige Wunde in der Form eines Kreuzes. Es handelte sich nicht um ein Sankt-Georgs-Kreuz, wie es manchmal unrichtig angeführt wird, sondern um die Wunde, durch welche die heilige Margarethe aus dem Drachenkörper herausging. Der heilige Georg in der ältesten Etappe der Entwicklung des Ordens spielte in der Ikonographie dessen Insignien keine Rolle und das Statut des Ordens enthielt keine Bindung an das Rittertum. Hinsichtlich des grossen Zeitabstandes, der Abwesenheit von ähnlichen Satzungen und einer ganz unterschiedlicher Insignie ist es nötig, auch einen unmittelbaren Einfluss des älteren ungarischen Ordens des heiligen Georg auf die Gründung des Drachenordens abzulehnen. Die Anlässe zur dessen Gründung sind unter den Orden, die in deutschen Ländern zwischen den Jahren 1380 – 1408 in grosser Anzahl entstanden sind, zu suchen. Den grössten formativen Einfluss auf die Gestalt von Insignien des Drachenordens hatte ohne Zweifel der österreichische Salamander-Orden. Der Drache in dieser Zeit war noch nicht durch Kreuz übertroffen, was die Höhe anbelangt, und der Autor am Beispiel sowohl der Grabsteine der Ordensmitglieder, als auch anderer ikonographischer Quellen überwindet die unrichtige Ansicht über die Insignien mit Kreuz für die Gründungsmitglieder des Ordens und über die Insignien ohne Kreuz für die übrigen Ritter fremden Ursprungs.

Zur Belebung des Ordens kam es vom Jahre 1411, und zwar wegen seiner Benützung als Sigismunds diplomatischen Mittels für die Gewinnung politischer Verbündeten. Es kam äusserlich durch Konstituierung der Funktion des Ordenskanzlers und durch die Veränderung der Ordens-Benennung zum Ausdruck. Während er im Jahre 1408 vom Herrscher nur als eine „Gesellschaft mit Zeichen des Drachens“ bezeichnet wurde, von jetzt an wurde der Orden von ihm als eine „königliche Rittergesellschaft des heiligen Georgs mit Zeichen des Drachens“ charakterisiert. Der Herrscher führte auch an, dass er von Neuem die ehemalige königliche Gesellschaft erneuert und konstituiert.

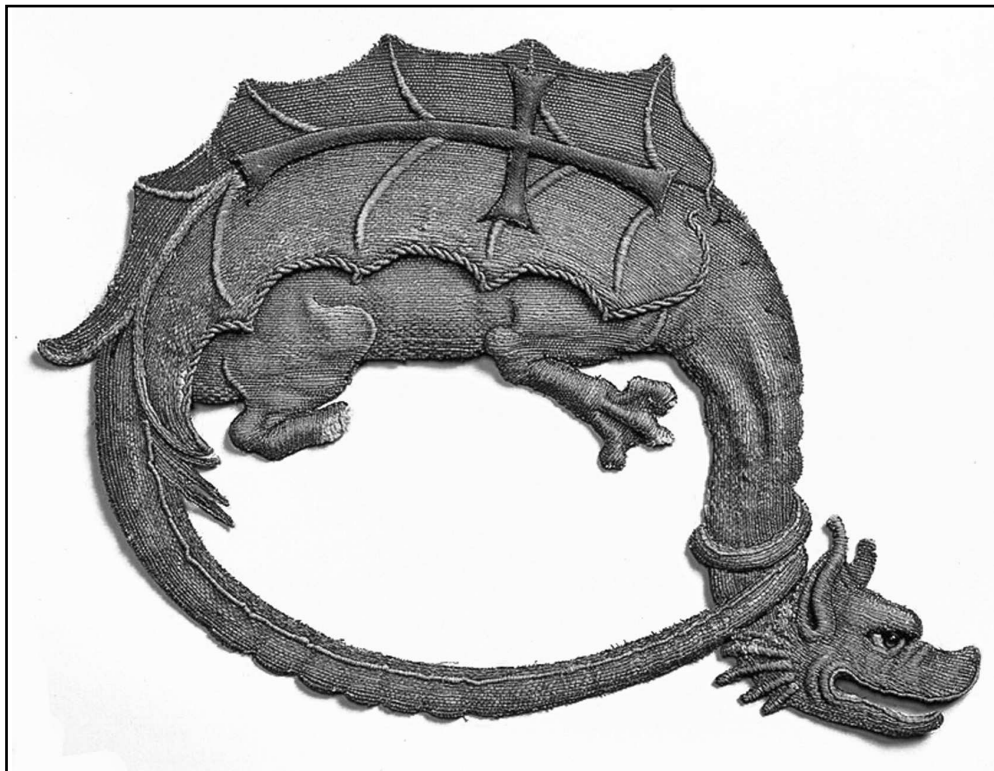
Die ursprünglich unbemerkte Wunde in der Gestalt des Kreuzes auf dem Drachenrücken ist zum belebten und triumphierenden Kreuz geworden. Die definitive Betonungsverschiebung auf das Symbol des Christentums datiert sich ungefähr vom Jahre 1416, als Sigismund ein Flammenkreuz zu benützen begann, und zwar zuerst selbständig und nachfolgend auch als untrennbaren Bestandteil der Insignie des Ordens. Die adaptierte Insignie hatte die Form der ursprünglichen Insignie eines kreisartig verwickelten Drachens mit einfachem Kreuz auf dem Rücken, welche Insignie nur durch das Flammenkreuz in der Höhe übertroffen wurde. Schriftlich wurde die neue Insignie bestätigt in der Urkunde vom Jahre 1429. Nach Entstehung des neuen Typus von Insignie benützte man nur diese Form der Insignie und der Drache ohne Überhöhung durch Kreuz mit seitlicher Rotation (der Körper mit heraldischer Rotation nach rechts) benützte man ausschliesslich nur in der Heraldik.

Der Autor ist weiter nicht einverstanden mit der Behauptung, dass es sich im Beispiel einer einzelne erhaltenen Insignie des Ordens nur um eine Serien-Produktion von kleiner Qualität handelt, sondern er beweist, dass es um eine Miniatur der Insignie im Einklang mit Ordenssatzungen ging. Die kleine Insignie wurde – ähnlich wie auch Insignien weiterer Ritterorden – immer getragen, und zwar auch dann, wenn das Tragen der grossen goldenen mit Edelsteinen verzierten Insignie nicht geeignet war. Der Autor beschäftigt sich auch mit der Frage der Existenz der Kolane des Drachenordens und lehnt die Behauptung, dass die Insignie auf einer geflochtenen Schnur – gehängt um den Körper in der Höhe der Arme – getragen wurde, ab. Dieses angeführte Gehänge ist nicht nur unfunktionell in der Praxis, aber auch einzelne bildliche Darstellungen zeigen die Schnur in umgekehrter Position, d. i. in der Position unter der Insignie. Der Orden verfügte wahrscheinlich über keine Kolane, ähnlich wie zahlreiche andere Ritterorden von Laien in dieser Zeitperiode.

Vojenská história

Für die Kolane des Drachenordens kann man auch die auf dem Grabstein von Stephan Bathori aus dem Jahre 1493 dargestellte Kolane nicht ansehen, weil deren Glieder eine Gestalt von heraldischen Drachen haben, welche abwechselnd den Wappenschild und den Edelstein halten. Auf der Kolane ist dazu noch ein Medaillon mit der Jungfrau Maria gehängt. Der Drachenorden verband sich anfänglich ausschliesslich mit dem Kult der heiligen Margarethe und später mit dem Kult des heiligen Georg. Glied der Kolane des Drachenordens ist auch die Fibel mit dem Drachen nicht, welche gefunden wurde im Jahre 1755 im Grab des Herrschers in GrossVaradin. Der Drache – gegenüber der Standard-Insigie des Ordens – zeigt grosse Unterschiedlichkeiten auf. Der Körper ist in umgekehrter Richtung gedreht, das Tier ist tot, die Wunde in Kreuzform auf dem Rücken fehlt und es gibt keine Überhöhung vom Kreuz. Die Spange mit Drachen ist dem in der Minuskul-Initiale „t“ vom Meister M. S. aus der Zeit um das Jahr 1460 dargestellten Drachen ähnlich und das ähnliche Aussehen zahlreicher damaliger mit modischer Email-Technik gefertigter Juwelen beweist, dass der Herrscher nicht mit einer Ordensinsigie, sondern mit Juwel mit Motiv der Insigie des Drachenordens bestattet wurde.

Vyšivaná insígnia rádu Draka

Vojenská história

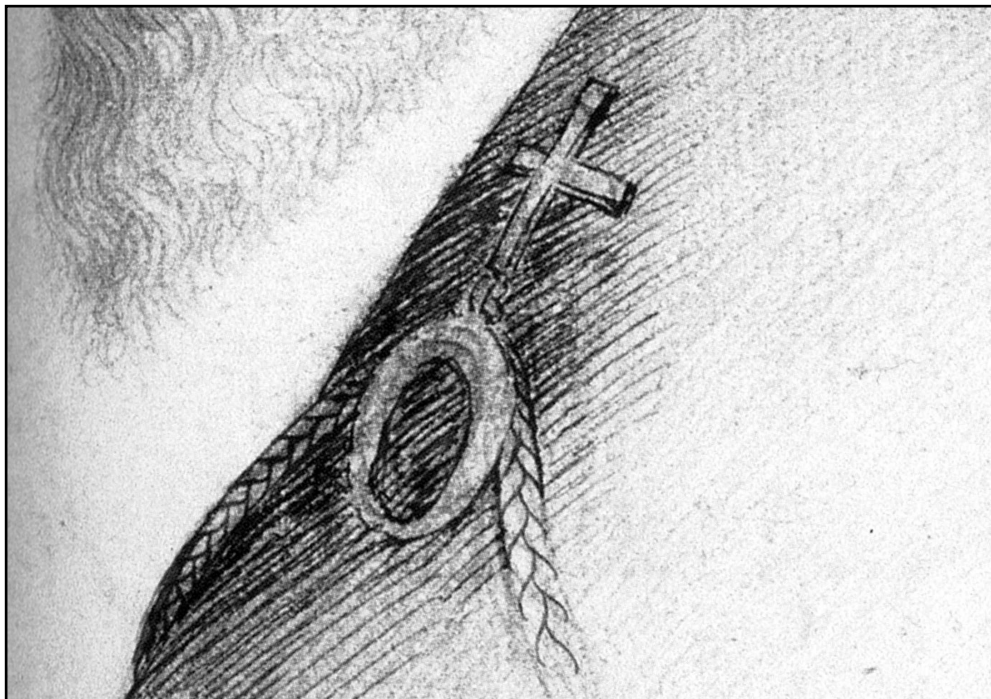
Miniatúra rádu Draka

Insígnia rádu Draka z portrétu Oswalda von Wolkensteina

Insígnia rádu Draka z Pisanellovho portrétu Žigmunda Luxemburského

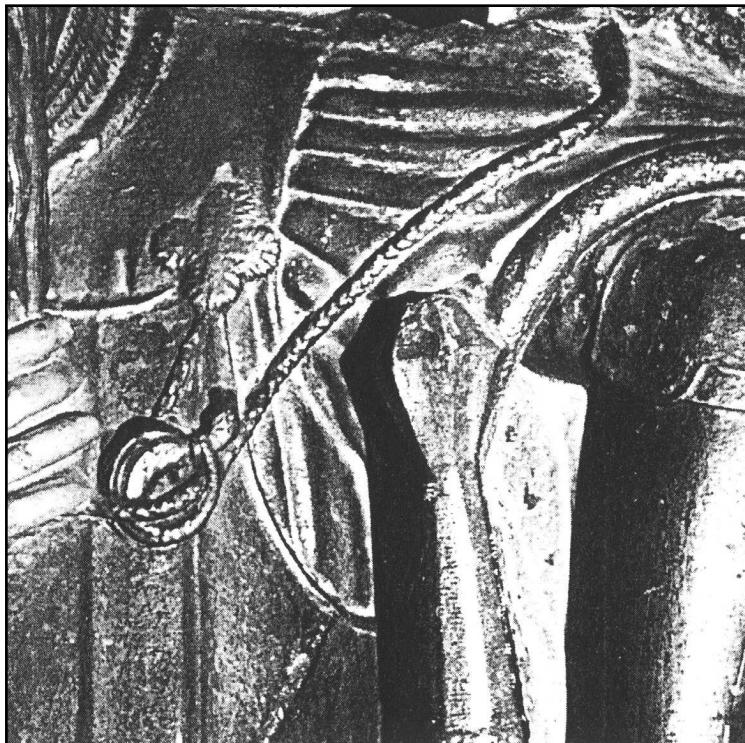
Insignia rádu Draka z náhrobku Jána z Perína v Trebišove

Kolana s motívmi draka z náhrobku Štefana Bátoriho v Nyírbátore

*Heraldická podoba
insígnii rádu Draka
v erbovej listine
pre Ondreja z Čopu*

*Insígnia rádu Draka
so šnúrou z náhrobku
Eudovita XI.
z Oettingenu*

*Šperk s motívom insígnie
rádu Draka
z hrobu
Žigmunda
Luxemburského*

Iniciála majstra M.S.

